

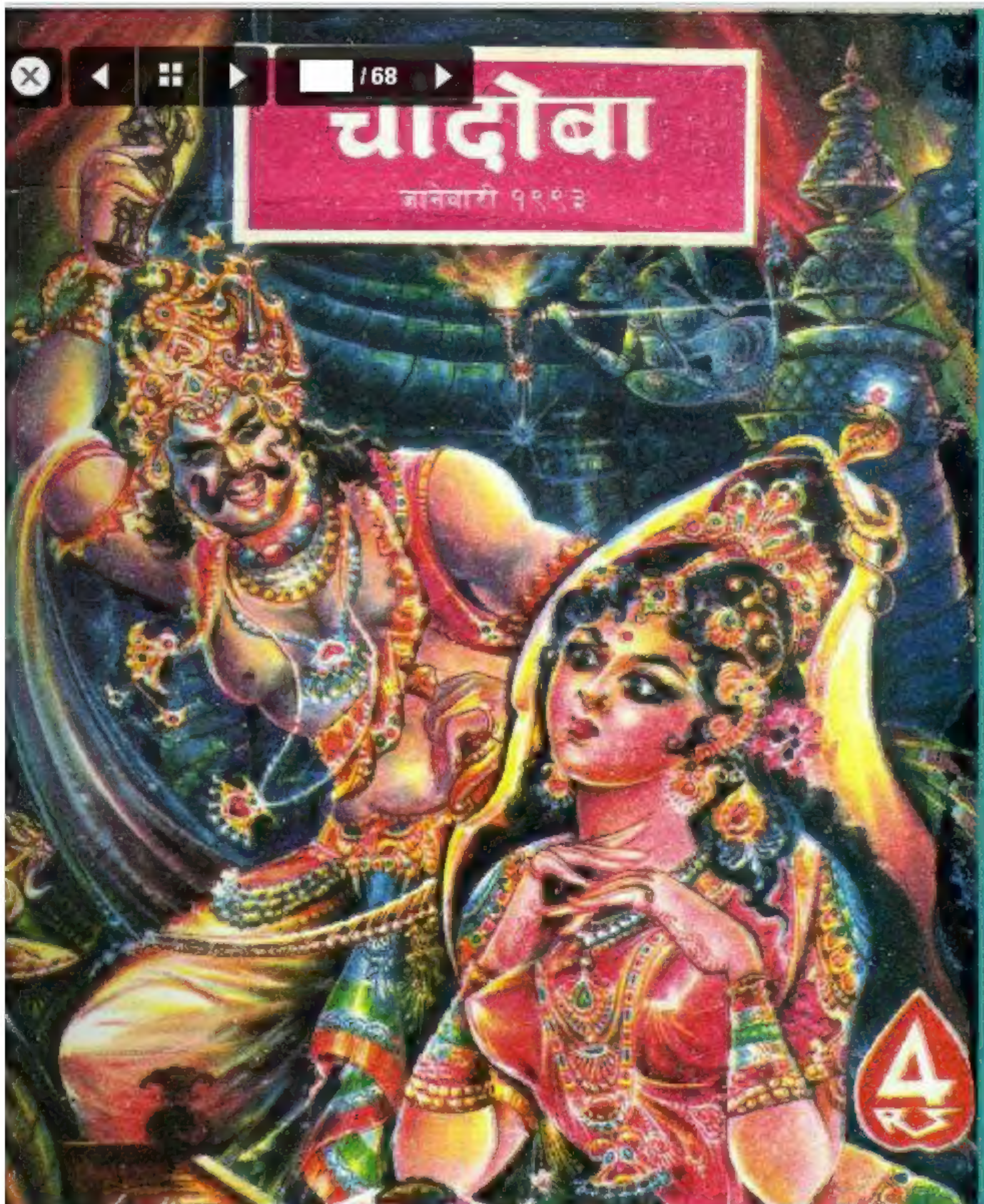

/ 68

चादोबा

जानेवारी १९९३

'संयुक्त यूरोप' कडे वाटचाल

सन १९५७ मध्ये युरोपातील काही देश आहत की एक अधिक अर्थपूर्ण नावाने 'युरोपियन इकॉनॉमिक कम्युनिटी' (ई.ई.सी.) नावाने एकत्र आले. मेची १५ वर्षे 'कॉमन मार्केट' नावाने ही यांना ओळखले जाते. आता या संघाने या वर्षापर्यंत आपली एक सुबोध नाव ग्रहण केले आहे- 'युरोपियन कम्युनिटी' (ई.सी.). आता या संघातील १२ देश असा प्रयत्न करीत आहेत की एक अधिक अर्थपूर्ण नावाने ते ओळखले जावेत- 'युरोपियन यूनियन' (ई.यू.)

सुकरातीला या 'आर्थिक संघात' सहा देश होते- बेल्जियम, फ्रांस, इटली, लक्झेम्बर्ग, नेदरलँड्स व पश्चिम जर्मनी. सन १९७३ मध्ये या ई.ई.सी.त आणखी ६ देश सामिल झाले. ते देश म्हणजे-

चांदोबा

भारताचे प्राचीन व आधुनिक वैभव दग्गहा कथांच्या माध्यमान प्रकाशात आणणारे मुलांचे भाषिक.

पाण्या पिऊनच १४ पुढात पुराणातील गोष्टी, वीरकथा, ऐतिहासिक घटना पदपुरुषांचे कोण-दसंग, आजच्या रचनात्मक कथा व मोलनामक्यक ज्ञान प्रकाशित विविध माहिती प्रकाशित होते.

चांदोबा ११ भाषात प्रकाशित होते अर्धजि आता संस्कृत मध्ये सुद्धा.

नव्या वाक्य माहितीसाठी खाणीत पन्नाबर विहा:

वॉल्टन एजन्सीज, १८८, एन्.एस.के. मार्ग, मद्रास-६०० ०२२

डेन्मार्क, आयर्लंड, ग्रीस, स्पेन, पोर्तुगाल व इंग्लंड.

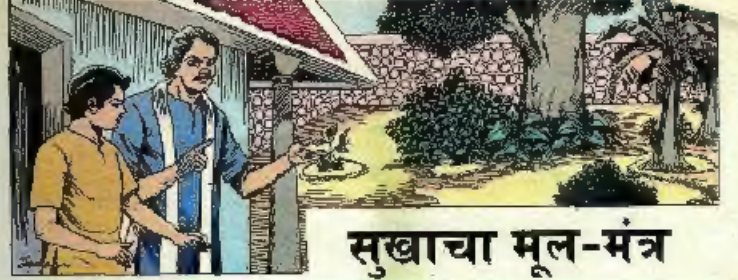
डिसेंबर १९९१ मध्ये या चार देशांचे बिदेश-मंत्री नेदरलँड्स मधील मॉस्ट्रिक्ट येथे एकत्र आले व त्यांनी 'युरोपियन युनियन ट्रीटी' नावाच्या समझौत्यावर विचार केला. दोन महिन्यांनंतर या देशांच्या नेत्यांनी या समझौत्याला स्वीकृति द्यावी असे ही ठरले. या तहाला 'मॉस्ट्रिक्ट ट्रीटी' असे नाव देण्यात आले.

हा तह स्वीकृत करण्यासाठी काही उद्देशावश्यक आहेत. विशेष म्हणजे सोवियत संघ विघटित झाल्यामुळे जगातील दोन महान शक्ति अमेरिका व सोवियत रशिया यांच्यामधील 'शीत युद्ध' आता संपुष्टात आले. आता सर्व जगात सर्वशक्तिमान एकच देश राहिल-अमेरिका! म्हणून या देशासमोर आपला टिकाव लावावा यासाठी एक तुल्यबल शक्ति एकत्रित होण्याची आवश्यकता सर्वांनी ओळखली.

या तहाचा प्रमुख अंश आहे-युनियन देशांतील लोकांना सर्वत्र सहज संचार

करता यावा आणि व्यापारी मालाची आयात-निर्यात करता यावी. यासाठी आंतरिक सरहद्दी हटवल्या पाहिजेत. या देशांमध्ये माल, सेवा, प्रजा, भांडवल इत्यादींची देवाण-घेवाण स्वतंत्रतापूर्वक होणे आवश्यक आहे. १ जानेवारी १९९३ रोजी या तहाची अंमल-बजावणी सुरू होईल. नंतर एक वर्षात 'युरोपियन नॉमिटरि इन्स्टिट्यूट' (युरोपीय बर्थ-संस्था) स्थापित होईल. परिणामस्वरूप सन १९९७ मध्ये 'युरोपियन सेंट्रल बँके'ची स्थापना केली जाईल. नंतर या शतकाच्या शेवटी 'संयुक्त युरोपीय मुद्रा' (कॉमन युरोपियन करन्सी) प्रचारात येईल. या तहामुळे शिक्षण, संस्कृति, जन-आरोग्य, उद्योग, उपभोक्ता-संरक्षण, पर्यावरण, परिजहन, दूर-संचार आणि संयुक्त विदेश-नीति या क्षेत्रात एक 'युनित युरोप' निर्माण होईल. संयुक्त युरोपीय पार्लमेंट ही वनेल. १९० पक्षांचा हा समझौता 'युनायटेड स्टेट्स ऑफ युरोप'चा एक आराखडाच म्हटला पाहिजे.

हा वस्तावेज जेव्हा अनुमोदनासाठी सर्व देशांकडे पाठविला गेला तेव्हा डेन्मार्कने तो स्वीकारला नाही. ग्रीक पार्लमेंटने जांगल्या मताधिक्याने त्याला मान्यता दिली. फ्रान्सने शेंकडा ५१ टक्के मतांनी तो मान्य केला. लक्झेम्बर्ग व नेदरलँड्स यांनी याचे समर्थन केले. आणि उर्वरित सात देश या वर्ष अखेरीस आपला निर्णय जाहीर करतील असे दिसते.

सुखाचा मूल-मंत्र

शिवा पाच वर्षांचा असतानाच त्याचे आई-वडील वारले. रामदास नावाच्या एका माणसाने पोरक्या शिवाला आपल्या घरी ठेवून त्याचे पालन पोषण केले. सहानपणापासून शिवा आळशी होता. त्याने शाळेचे तोंड देखील पाहिले नाही. त्याला कूडलं ही काम करता येत नसे. अशा स्थितीत तो आता १६ वर्षांचा झाला.

एके दिवशी रामदासने शिवाला बोलवून म्हटले-"अरे शिवा, तू हा असा आळशी! लोक माझ्याकडे वोट दाखवून म्हणतील की तू चूक माझीच आहे. मी आता म्हातारा झालो. आजपासून तू सकाळी-संध्याकाळी झाडांना पाणी वाहत जा, तरच तू जेवण मिळेल."

रामदासचं परसू खून ऐसपैत होतं. तिथे

मोठी बाग होती. सगळ्या झाडांना पाणी घालता सकाळ-संध्याकाळ, दोन-दोन तास खपावं लागे. शिवाला हे काम करणं फार तापदायक वाटू लागलं.

सर्व झाडांना पाणी दिल्यावरच शिवाला भोजन मिळू लागले. आता शिवा विचार करू लागला की झाडांना पाणी मिळावं नि आपल्याला त्रास होऊ नये असं कसं काय जमेल? गावाबाहेर एका लेण्यात रहात असलेल्या साधूकडे तो गेला.

शिवाचं सगळं बोलणं ऐकून साधू म्हणाला-"तू काही न करता जागेला पाणी मिळावं यासाठी पाऊस पडला पाहिजे. आणि तुला वाटेल तेव्हा पाऊस पडावा यासाठी तुला योगसाधना केली पाहिजे. इथून ईशान्येला एक जंगल आहे.

बसुंधरा

ऑस्ट्रेलिया सोडला तर युरोप हे फार छोटे महाद्वीप आहे. भौगोलिक दृष्टीने हे आशिया महाद्वीपाला जेवढेले आहे आणि या दोन महाद्वीपांनी विशेषतः सर्वात प्रथम असीरियन लोकांनी स्पष्ट केली-त्यांनी आशियाला 'उगवता सूर्य' व युरोपला 'सावळता सूर्य' संबोधला!

तिथे एका वडाच्या झाडाला तू आपल्याला उलट टांगून घे आणि सहा महिने तपश्चर्या कर. मग तुला काही सिद्धि प्राप्त होईल.

शिवा लागेच तेथून ईशान्येकडील जंगलात गेला. जंगलात थोडे अंतर चालून गेल्यावर एका झाडाला उलटा लटकलेला एक माणूस त्याला दिसला. शिवा त्याच्याजवळ गेला नि नम्रपणे त्याला म्हणाला-''मी पण तुझ्याच प्रमाणे स्वतःला उलटा टांगून घेतो आणि दोघे ही बरोबरच तपश्चर्या करू आणि सिद्धि मिळवू.''

तो माणूस झिडून शिवाला म्हणाला-

''तपश्चर्या करावची? अन् सिद्धि मिळवायची? मला तर काही भित्तांनी इथं असं टांगून ठेवलय!''

शिवाने त्याला सोडवले. त्याला समजले की हा एक चोर आहे. साधूने सांगितलेल्या गोष्टी त्याने चोराला ऐकवल्या नि म्हणाला-''प्राण संकटात यालून चोऱ्या करीत बसण्यापेक्षा तू सहा महिने जसा लोंबत राहून सिद्धि का नाही प्राप्त करून घेत?''

चोर शिवाला म्हणाला-''चोरी करताना मी पकडला गेलो म्हणून मला असं टांगून ठेवण्यात आलं. तुझी इच्छा असेल तर मी तुला या झाडाला उलटा टांगून ठेवतो. नाही तर माझ्या बरोबर चल, मी तुला चोरी करायची कला शिकवतो. तुझ्या तपश्चर्येपेक्षा मला आपल्या चोऱ्याच बऱ्या वाटतात. आणि मला तुझ्यासारखा साथी मिळाला तर संकटकाळी आपण एकमेकांना मदत ही करू.''

शिवाला चोराचं बोलणं पटलं. तो चोरानबरोबर निघाला. त्या रात्री चोराने शिवाला तेच लावून छान मल्लिश केले नि त्याला न्हाऊ घातले त्याच्या अंगाला काळा रंग फासला. चोराने स्वतः आपल्या अंगाला काळा रंग लावला, आणि दोघे जण चोरी करायला निघाले.

दोघे जेव्हा गावात पोचले, तेव्हा एक मोठ्या इमारतीकडे वोट दाखवीत शिवा चोराला म्हणाला-''या हवेलीत आपण चोरी केली तर खूप पैसा मिळेल!''

चोर आपली नापसंती दर्शावीत म्हणाला-''असल्या घरात पहारेकरी नि शिकारी कुठे असतात. पैसे कमी मिळाले तरी हरकत नाही, पण नहान घरात चोरी करणंच चांगलं!''

एका घरात त्यांना दोनशे अशफर्मा मिळाल्या. आनंदाने शिवा म्हणाला-''हे पैसे आपण दोघांनी वाटून घेतले तर निदान एक महिनाभर पुन्हा चोरी करायला नको!''

नकारात्मक डोके हलवीत चोर म्हणाला-''ज्या घरात पहारेकरी नसतो, त्याबाबत सूचना देणारा एक आमचा माणूस आहे. त्याला यापैकी ५० अशफर्मा याच्या लागतील. या घरात चोरी करण्यासाठी चोरांच्या ज्या सरदाराने मला परवानगी दिली त्याला ५० अशफर्मा याच्या लागतील. बा गल्लीच्या पोलिस पाहिल्याचं नाटक केलं, त्याबद्दल त्याला ५० अशफर्मा. आता शिल्लक राहतील त्या आपण निम्म्या-निम्म्या वाटून घेऊ. आपल्या प्राप्तीतील दहा-दहा अशफर्मा काही मातेच्या मंदिरातील हुंडीत टाकणे

जरूर आहे. अशा रीतीने आपल्या पैकी प्रत्येकाला पंधरा अशफर्मा शिल्लक राहतील.''

शिवाला एवढ्यावर ही संतोष होता. पण बरी परत आल्यावर आपल्या अंगाला लावलेलं तेल आणि काळा रंग धुवून काढण्यासाठी त्याला कमीत कमी दोन तास मेहनत करावी लागली. चोरी करून आल्यावर प्रत्येक वेळी ही अशी मेहनत करणं त्याला परबडणारं नव्हतं, काही ही काम न करता गल्लीच्या एका टोकावर पडून राहून चोराकडून लाच उकळण्याच्या पोलिस पहारेकऱ्याचं जीवन शिवाला छान वाटलं.

स्वतःच कोतवाल बनेन. यासाठी मी काय करावं ते मला सांग." शिवाने पहारेकऱ्याला विचारलं.

पहारेकऱ्याने सल्ला दिला-"तुला जर कोतवाल बनायची इच्छा असेल, तर या गावातील शिक्षक चंद्रप्रकाशकडे जा. तो तुला मदत करील."

शिवा लगेच चंद्रप्रकाशकडे गेला. तिथं त्याचे दोनशे शिष्य होते. शिवाची इच्छा जाणून चंद्रप्रकाश म्हणाला-"कोतवालाचं काम असतं चोरांना पकडणं. यासाठी ताकत, चलाखी नि चपळपणा पाहिजे. यासाठी दोन वर्षां रात्रंदिवस चिकाटीने माझ्याकडून शिक्षण घ्यावं लागेल. तेव्हा कुठं तुला कोतवाल अथवा त्यासारखी एकादी नोकरी मिळू शकेल."

हे सर्व ऐकून शिवा म्हणाला-"इतकी मेहनत करणं नाही बुवा आपल्याला जमायचं. म्हणून तुमचा विद्यार्थी होणं मला शक्य नाही. माझी तुमच्यासारखा शिक्षक व्हायची इच्छा असेल तर मी काय करावं?"

"शिक्षक होण्यासाठी तुला मोठ्या श्रद्धेने परिश्रमपूर्वक चार वर्षे विद्याध्ययन केले पाहिजे." चंद्रप्रकाशने सांगितलं.

शिवाने जमळ विचार केला. मग चंद्रप्रकाशाला विनम्रपणे नमस्कार करीत

त्याने प्रश्न केला-"गुरुजी, आपण तर खूप शिकलेले व्हाहात. आपण पुष्कळ जरा पाहिले आहे. कृपा करून मला असं सांगा की थम न करता पैसा कसा मिळवता येईल?"

चंद्रप्रकाशाला शिवाबद्दल सहानुभूति वाटली. तो म्हणाला-"तुमी इच्छा न्याय्य नाही हे खरं, तरी पण मी एक उपाय सुचवतो. या गावात सोमनाथ नावाचा एक श्रीमंत माणूस राहतो. त्याच्या जवळ बसून रोज सकाळ-संध्याकाळ दोन तास त्याला गोष्टी ऐकवल्यास तर तुला रोज पाच अशफर्ष्या मिळतील!"

शिवा हे ऐकून सोमनाथकडे गेला. सोमनाथ खूप लठ्ठ माणूस होता. एका मोठ्या कोटवर आळसाने सुस्तावला होता. शिवाच्या गोष्टी त्याला आवडल्या. शिवाला पण आपली ही नोकरी आवडली.

एक दिवशी शिवा सोमनाथला म्हणाला-"तुमच्यापाशी राहणं मला फार आवडलं. जन्मभर तुमच्याच सेवेत राहावं असं मला वाटतं!" हे सांगताना शिवाच्या चेहऱ्यावर स्पष्ट संतोष दिसत होता.

सोमनाथ संद-स्मित करीत म्हणाला-"तुझ्या गोष्टी तर मला आवडतात. पण असं किती दिवस चालणार?"

"का? आपल्याकडे पैशांची टंचाई आहे का?" शिवाने प्रश्न केला.

पुन्हा हसून सोमनाथ म्हणाला-"हे बघ, घरात बसून पाच पिढ्या खात राहिलो तरी संपणार नाही इतकी संपत्ति माझ्या जवळ आहे. पैशांची टंचाई मला कधीच जाणवणार नाही. पण लहानपणापासून वाळशीपणे बसून राहिल्यामुळे मी असा लठ्ठ झालो आहे. माझं शरीर मलाच जड झालंय! वजन कमी करण्यासाठी मी उपास केले. भूक विसरण्यासाठी मी तुझ्या या गोष्टी ऐकत असतो. वैद्य औषधे देत असतो, पण वजन कमी होईपर्यंत औषधांचा काही उपयोग

होत नाही. थोडं वजन कमी झालं की वैद्य नवी औषधे देणार आहे. मग मला तुझ्या थोष्टी ऐकायला फुरसत होणार नाही."

शिवाणे भोळेपणाने विचारले-"का वर?"

सोमनाथने प्रश्नाचे उत्तर दिले-"संध्या मी कॉटवरून उठू शकत नाही. वजन कमी झाले म्हणजे थोडी हालचाल करीन. मग मला रोज सकाळी-संध्याकाळी परसातल्या झाडांना पाणी घायाला लागेल. ही एक नवी उपचार-पद्धति आहे. या वैद्याच्या औषधाने एक-दोन आठवड्यात मी चांगला होईन. वैद्याने मला सांगितले आहे की जोपर्यंत मी झाडांना पाणी देण्याचे काम करीत राहीन, तोपर्यंत माझी तब्येत चांगली राहील."

शिवाणाला हे ऐकून आश्चर्य वाटलं. सहजपणे तो नोतून गेला-"अरे नापरे!

दोनव्व झाडांना पाणी घालायचं! काय तापदायक काम हे!"

"अशी मेहनत न करण्यामुळेच मला असं राबडिवस कॉटवर पडून रहावं लागलं. प्रकृति ठीक राहिली नाही. कुतांगळू बनून अस्वस्थ राहण्यापेक्षा शरीर-श्रम करून तब्येत चांगली ठेवणं अधिक सुखाचं नाही का? बरोबर म्हणतो आहे की नाही मी?" शिवाकडे पहात सोमनाथने विचारले.

आता कुठे शिवाच्या मनात ज्ञानोदय झाला. सोमनाथला आवश्यकता होती तोपर्यंत तो तेथे राहिला, मग आपले पालन-पोषण करणाऱ्या पित्याकडे-रामदासकडे तो परत आला. जे काम आपल्या बाट्याला येईल तो ते खुशीने करू लागला. अशा रीतीने आता सर्व जण त्याच्यावर प्रेम करू लागले. शिवाला सुखाचा मूल मंत्र गवसला. तो सुखाने जीवन जगू लागला.

माया महाल

(महेन्द्रनाथ राजकुमारी विद्यावतीच्या प्रोद्योर्ष बंगलात शिरला. तेथे त्याला एक सन्यासी भेटला. त्याने महेन्द्रनाथ एक संतरेलेली अंगठी दिली. तेथून पुढे गेल्यावर त्याला डॉमयावर नाथनेचा एक महाल बिलला. महालानाच्या द्वारपालाने महेन्द्रनाथ एक रात्र तेथे राहण्याची परवानगी दिली. -त्यानंतर)

त्या रात्री महेन्द्रनाथच्या मनात अनेक विचार येऊ लागले; त्याला झोप येईना. अचानक त्याला सन्याशाने दिलेल्या अंगठीची आठवण झाली, अन् त्याने हळूच अंगठीला स्पर्श केला. अशा फ्रसरे पहाता पहाता अर्धी रात्र झुलटली आणि मग त्याला झोप लागली. तो जागा झाला तेव्हा सूर्योदयाची

वेळ झाली होती. ओवतामी सर्वत्र बरीच गडबड व हालचाल सुरू झालेली त्याला भाळली. इतक्यात द्वारपाल न्याहारीच्या दोन थाळ्या घेऊन आला. दोघांनीही हातपाय धुवून, दात बगैरे घासून न्याहारी केली. खाणे संपल्यावर हात धुताना महेन्द्रने विचारले. "तुमचे मालक परत आलेत ना?"

घांवोवा

द्वारपालाने आज्ञाचर्याने विचारले,
"अरे! तुला कसं कळलं?"

"मला रात्री बराच वेळ झोपच नाही आली! दाराची कडी दोडावल्याचा आवाज ऐकू आला रात्री. अन् सकाळी-सकाळीच सगळीकडे कामाची खूप गडबड दिसू लागली. त्यामुळे मी सहजच ओळखलं की रात्री तुमचे मालकच आले असावेत. काय? बरोबर ओळखलं ना मी?"

द्वारपालाने नुसतीच होकारात्मक मान हलवली. महेन्द्र पुढे म्हणाला, "आता माझं इथे रहाणं तुला वासदायक होईल कदाचित्. मी इथून आता निघून जाणंच बरं. होय ना?"

"मालक आलेत हे तर खरंच. पण ते या बाजूला कधी येत नाहीत. त्यामुळे तुला घाबरायचं काहीच कारण नाही. तुझ्या मनात असंख्य तरूंचा-दोन दिवस इथे राहून आराम करू शकतोस. नंतर कर तुझा प्रवास पुढे सुरू! हां, अन् त्या अवधीत, तुला इथंच काही काम मिळवून देता येईल का, याचा मी प्रयत्न करीन." द्वारपाल सहजपणे म्हणाला.

महेन्द्रला काय- 'आंधळ मागतो एक डोळा, अन देव देतो दोन.' अशीच अवस्था झाली! पण चेहऱ्यावर तसे दिसू न देता तो म्हणाला, "तु मंदीचा हात देतोयस मला! नोकरी देशील तर राहीन इथेच मी! नाहीतर अजूनच मी आपलं चंचूगळाळं बांधून टाकीन. तुला अुगीच वास नको."

"ते सारं तु आता माझ्यावर सोड अन् भरपूर विश्रान्ती घे. तुला पुरेशी झोपही नाही मिळाली ना? संधी पाहून मी मालकांशी बोलणं करीन तुझासाठी, अन् तुझ्या नोकरीचं पक्कं करून टाकीन; आता नसते विचार करत बसू नकोस." इतकं बोलून द्वारपाल तेथून निघून गेला.

महेन्द्रनाथ त्याच खोलीत बसून, खिडकीतून बाहेरचे निरीक्षण करू लागला. बाहेरचे वातावरण पाहून त्याच्या मनात एक अजब कल्पना

डोकावली. 'नोकर तर सगळे मोठ्या बुत्साहाने आपापली कामे करत आहेत. आपणही जर त्यांच्यात मिसळून गेलो, तर हा महाल चोहोफडून पीट पहाता येईल. अन् मग महालात नव्याने जाणेली खास पाहुणी कोण, हे पहाणेही सोपे होईल.' महेन्द्रने ताबडतोब एक कपडा साफ्यासारखा आपल्या डोक्याला गुंडाळला आणि भुकाट्याने तो तेथे काम करणाऱ्या लोकात जाऊन मिसळला. ते सगळेजण आपापल्या कामात मग्न होते. त्यामुळे त्याचे नवे अस्तित्व कोणाला जाणवलेही नाही.

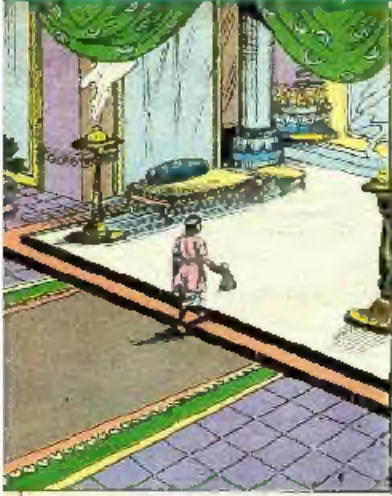
नोकर आपापल्या कामात दंग होते. महेन्द्रने सर्व खोल्यात डोकावून पाहिले,

ठिकठिकवणी त्याला आरसं दिसले

अशा प्रकारे महेन्द्रनाथने थोडा वेळ खोल्या पाहून घेतल्या आणि एका बाजूला त्याला एक लहानशी चाट दिसली, तेंव्हा तो तिकडे वळला. तेथून तो ज्या खोलीशी पोचला, तिचा दरवाजा थोडासा खुपडा होता. तो अंधडून महेन्द्र आत शिरला. तेथेही सर्वत्र मोठाले आरसे लावलेले होते. एका बाजूला देवीची एक देखणी मूर्ती त्याला दिसली. मूर्तीजवळ एक रेशमी बाजम अंथरलेले असून त्यावर तीन वृद्ध पंडित बसलेले होते. त्या तिघांनीही भगवी वस्त्रे घारण केलेली होती. त्यातले "दोघे काही जुनीं ताडपत्रे बाचून पहात होते आणि तिसरा अभिषेक करत होता

बघी बुध्मा आडव्या रेषा तपासून पहात होता. दरवाजा खुपडून आत आलेल्या महेन्द्रला पहाताच एका पंडिताने त्याला विचारले, "केवळ आहेस तू? आत का आतास?"

"खोली साफ करायला आलो होतो मालक! आतल्याला माझ्या येण्याने ज्ञान ज्ञाना असला, तर धर्मा असली. मी तंतर येऊन साफ करीत ही खोली." बाकून नमस्कार करत महेन्द्र भुतरला आणि एक पाकूल भाषे सरकला.

"ही खोली तर स्वच्छच आहे की चांगली! आणखी काही करायची नसत नाही. जा तू." तो म्हातारा पंडित बोलला.

"ठीक आहे मालका" असे म्हणत पुन्हा एकवार पाकूल नमस्कार करून महेन्द्र खोलीबाहेर आला.

तेथून महेन्द्र बरकन द्वारपालाच्या खोलीकडेच गेला. थोड्या वेळाने द्वारपाल परत आला व त्याने महेन्द्रला विचारले, "काय ज्ञानी नम चांगली विरहान्ती?"

"हो तर! दये नोकर एकडे तिकडे काम करत होते ना? ते यथत बसलो होतो आरामात. वेळ कसा गेला कळालंच नाही. आपले मालक भेटले तुम्हा?" महेन्द्रने विचारले.

"यावेळी मालक एकटेच नाही जाले. तीन बृद्ध भगवंत बरोबर येऊन आलेत ते, बहुधा ज्योतिषी असतील ते. त्यांच्याबरोबर दुपारच जेवण करून मालक बाप्ता आरल्या खोलीत विरहान्तीला गेलेत. त्यामुळे त्यांना भेटायची संधी मिळाली नाही पण. संझाकळी या ब्रुधानात येतील ना तेव्हाच बोलणं शक्य होईल आता." असे म्हणून द्वारपाल तेथेच आडवा होऊन झोपून गेला.

महेन्द्रनाथ चिडकीशी जाऊन बाहेर पाहू लागला. स्नानाच्या थोडा वेळ अगोदर एक माणूस अंधानाकडे येत असलेला त्याने पाहिला. त्याने सांभ अंगरखा घातलेला होता. त्याचे केस

लांघ-मांघ होते, पण दाढी मात्र छोटीशीच होती. त्याचा चेहरा नीटसा विसू थाकला नाही महेन्द्रला. त्याच्या चालीत राजाचा रुबाव होता। तोच मालक असावा, हे कळायला महेन्द्रला मुळीच वेळ लागला नाही. त्याने एकदोनदा द्वारपालाच्या खोलीकडे पाहिल्याचे महेन्द्रच्या लक्षात आले. त्याने तावडतोब द्वारपालाला जागे करून म्हटले, "दोस्ता! तुझा मालक बुघानात आलाय. बहुधा तुझीच वाट पहात बसावेत ते."

एकदम दचकून खिडकीबाहेर पहात द्वारपाल म्हणाला, "हो, हो! मालकच ते."

तुला पाहिल तर नाही ना त्यांनी?"

"नाही, नाही! मी खोलीबाहेर पडलोच नाही ना मग कसा दिसेन?" महेन्द्रनाथ अुतरला.

घाईघाईने साफा बांधून द्वारपाल बाहेर पडला व बुघानाकडे गेला. त्याने मालकाला बघून नमस्कर केला. थोडा वेळ दोघांचे काही बोलणे झाले. महेन्द्रनाथ खिडकीतून हे सारे पहात होता. मालक हाताने इमारतीच्या दुसऱ्या भागाकडे इशारा करत द्वारपालाला काही सांगत होता. द्वारपालाने वाकून पुन्हा मालकाला नमस्कार केला वन् तो मार्गे बळला. मालकही महालाकडे निघून गेला.

संध्याकाळ होवून सर्वत्र जन्धार पतळू लागला, तेव्हा द्वारपाल तेथे आला व महेन्द्रनाथकडे पाहून हसत म्हणाला, "तुझ्यासाठी एक चांगली बातमी आणलीय वरं का मी! मालकाने या महालाच्या पलिकडे द्वारपाल बदलण्याबद्दल म्हटलं होतं. त्या बाजूला सगळ्या बायका रहातात. तिकडल्या दारावर पहारा करणं तुला पसंत असेल तर..." महेन्द्रला तर वाटले- 'आंधळा मागलो एक डोळ, वन् वेळ येतो बोन.' द्वारपालाचे बोलणे पुरे होण्यापूर्वीच अुताढीळपणे तो म्हणाला, "हो, हो!

कबूल आहे मला ते काम. मी तर आता सुद्धा कामावर रुजू व्हायला तयार आहे.

"ठीक आहे. मल तर मग माझ्याबरोबर, मी तुला तिथे घेऊन जातो. सहसा त्या बाजूला कोणी जात नाही. त्या बाजूची दारंही बहुधा बंदच असतात नेहमी." असे म्हणत द्वारपालाने कंदील पेटवला वन् तो पुढे निघाला. महेन्द्रनाथ त्याच्या मार्गे मार्गे चालू लागला.

दोघेही थोडा वेळ चालत राहिले. नंतर त्यांना खाली जाणाऱ्या काही पायऱ्या लागल्या. त्या पायऱ्यांवरून ते थोडा वेळ चालत गेल्यानंतर त्यांना साखळ्या लावेछेले एक खोखंडी दार दिसले. तेथून मुख्य इमारत अस्पष्ट दिसत होती. द्वारपाल महेन्द्रला म्हणाला, "इथं तुला तसं विशेष काही काम नसेल. तुला लागणारं जेवणखाण मी आणून देत आईन. सकाळी मी येतो तेव्हा तुही

खोलीत जाऊन आराम करू शकतोस. मात्र तुला इथे खूप जागरूक रहायला हवं. हा कंदील राहू दे इथे." असे म्हणत महेन्द्रला नीट खबरदारी घ्यायला सांगून द्वारपाल तेथून निघून गेला.

जवळजवळ दोन तासांनी द्वारपालाने जेवण आणले. खाणं झाल्यावर महेन्द्रला एक किन्ली देत द्वारपाल म्हणाला, "नीट संभाळून ठेव ही हे, दरवाजा अडवून बाहेर जाऊ नकोस! बाहेर सर्वत्र जंगल आहे, वन् कुठे जायला रस्ताही नाहीय." अशा तऱ्हेने सर्वकाम नीट सांगून द्वारपाल तेथून निघून गेला.

आता महेन्द्रच्या मनात एक एक विचार येऊ लागले. 'ही नवी आवेली फाटणी म्हणजे आपली युवराणीच असेल की नाही. हे रहस्य कसे बरे शोधून काढावे.' असलेच विचार करत महेन्द्र तेथे बसून राहिला.

कथा:

चारीया

Restore

127

पहारेकरी पहिलवान

एका गावी मल्लनाग नावाचा पहिलवान रहात असे. अनेक कुत्त्या करून अन् अनेक पहिलवानांना हरवून त्याने खूपशी बक्षिसे जिंकली होती. या सर्व गोष्टी गाव-पाटलांना माहीत असल्याने, मल्लनागाने बिचरल्याबरोबर त्याला गावच्या कचेरीवर पहारेकरी नेमून घेवला. खूप दमदाटी करून करवसुली केली गेली अन् तो सारा पैसा कचेरीत पोचला. एका रात्री जोरांनी कचेरीचे कुलूप तोडून ते पैसे पळवले.

पाटलाला बातमी समवली तेव्हा खूप राग येवून त्याने मल्लनागला बोलावून विचारले, "जोराने तु पकट शकला नसशील, हे ठीक. पण कमीत कमी तु जोरांना तोंड पिच असशील, त्यांच्याशी दोन हात केसे असशील असा पुरावाही कळू नित्यला नाही! मानगड काय आहे?"

मल्लनाग माबूर म्हणाला, "सरकार, मी जेव्हा कुली करत असतो, तेव्हा लोक जोरबोरात शिट्टीदावरीं मारून मला प्रोत्साहन देत असतात. त्यांच्या टाळ्या ऐकून प्रतिस्पर्ध्यांना हरवण्यासाठी माझ्या बंगात बाव देण्याचं बळ संभरते. पण रात्री जोर आले, तेव्हा मला प्रोत्साहन देणार कोणीच नव्हतं किने! मग काय करावं मी? नाइभाजव झाला नासा!" असे म्हणून मल्लनाग आपल्या पिशांना पोळ करू लागला.

आसा कुठे पाटलाच्या डोक्यात स्मरश पडला की स्वभावानी नीट पारख केल्याशिवाय नुसतेच शरीर पाहून एकाच जबाबदारी कोणावर टाकणं, ही मोठीच धूक होय.

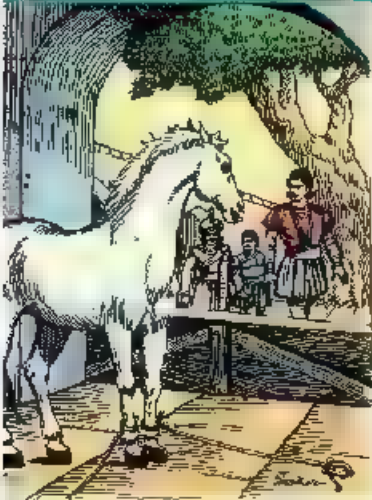

अंगरक्षकाची गोष्ट

अडळ निश्चयाचा राजा विक्रम नेहमीप्रमाणे पुन्हा त्या झाडाकडे गेला; फान्दीवर लटकणारे पेंत खात्री अंतरवून त्याने आपल्या खांद्यावर टाकले आणि मीन धारण करून तो स्मशानाकडे चालू लागला. तेव्हा त्या प्रेतातील बेताळ म्हणाला, "राजा, तू कोणत्या दिव्यशक्ती प्राप्त करण्यासाठी ही मेहनत करत आहेस, ते मला माहीत नाही. पण इतकं मात्र खरं, की नेहमीच मेहनतीच्या प्रमाणात आपल्याला त्यांचं फळ मिळतंच असं नाही. काही कमनशिबी माणसं, विचारी किती खपली तरी अपेक्षित अंचीला पोचू शकत नाहीत. अन् अलट काही नशीबवान माणसं मुळीच कष्ट न करता ही अनपेक्षितपणे अज्वपद मिळवून जातात. अुदाहरण म्हणून आंगला

बेताळाच्या गोष्टी

राजा विलासवर्माच्या अंगरक्षकाचं नाव होतं जयसिंह हा तरुण चांगला धष्टपुष्ट असून युद्ध कलेत ही निष्णात होता. छद्मयुद्ध, मल्लयुद्ध वगैरे कशातही त्याला कोणीच हरवू शकणार नाही असा बोलवा होता. त्यामुळे राजाची जयसिंहवर विशेष मर्जी होती. राजकुमारी मृणालिनी आणि अंगरक्षक जयसिंह यांच्यात सहवासामुळे आपसात आकर्षण उत्पन्न झालं होतं परन्तु राजाला मात्र याची काहीच खबर नव्हती.

पाटलीपुत्रचा युवराज दीप्तिवर्मा हा देशाटन करता करता एकदा वैशाली नगरात आला. महाराज विलासवर्माने त्याचं सन्मानपूर्वक स्वागत केलं कारण या दीप्तिवर्मालाच आपला जावई करून घ्यावं असं त्याच्या मनात होतं.

एके दिवशी दीप्तिवर्माला जखीबर येऊन राजा विलासवर्मा आपल्या अश्वशालेकडे गेला. तेथे एक पांढराशुभ्र घोडा स्वतःचपणे निराळा बांधून ठेवला होता. त्याला पहाताच त्यावर स्वार होण्याची दीप्तिवर्माला हुकवी आली तो म्हणाला "अरे वा! घोडा असावा तर असा! मी आता याच्यावर स्वार होऊन थोडी रपेट करून येतो!"

हे ऐकून विलासवर्मा एकदम घाबरून म्हणाला "अरे इतका अताबलेपणा तको

करू वेटा! या घोड्याला इथे येऊन अजून एक आठवडाही झालेला नाही. आमचे अश्वशिक्षक याला अजून रुढवू शकलेले नाहीत. आमच्या एकेद्र्या जयसिंहने मात्र पहिल्याच दिवशी याच्यावर आपली मांड पक्की करून याला पळवून आणलं होतं."

असली येऊन दीप्तिवर्मा घोड्याच्या पाठीवर आरुढ झाला घोडा दचकून बुधळला अन् वायुवेगाने सैरावैरा धावत सुटला. त्याला काबूत आणणं दीप्तिवर्माला जमलं नाही अखेर घोड्याने त्याला बापन्या पाठीवरून दगडधोंड्यावर फेकून दिना दीप्तिवर्माच्या डोक्याला अन् शरीरालाही खोल जखमा झाल्या.

शिपायानी ताबडतोब दीप्तिवर्माला बुचलून राजवाड्यात पोचवलं आणि राजवैद्यानं येऊन त्याच्यावर उपचार चालू केले. एका आठवड्यातच जखमा भरून येऊन तो बरा झाला.

अशातच एकदा राजा विलासवर्मा समाचारासाठी दीप्तिवर्माकडे गेला त्याच्याबरोबर राजकुमारी मृणालिनी आणि अंगरक्षक जयसिंहही होते. जयसिंहकडे रागाने पहात दीप्तिवर्मा त्याला म्हणाला "जयसिंह, इथे अनेक लोकांच्या तोंडून तुझं बरच गुणगान ऐकलय मी! माझ्याशी द्वंद्वयुद्ध किंवा

छद्मयुद्ध कर ना. तू जर मला जिंकलंस तर, या राज्यातलाच काय, पण संपूर्ण जगातला 'अजोड वीर' आहेस असं कबूल करीन मी!"

खरं पाहिलं तर दीप्तिवर्मा अजून पाऊल बुचलून नोंटपणे चालूही शकत नव्हता अशा स्थितीत छद्मयुद्ध? राधा तर त्याच्याकडे आश्चर्याने पहातच राहिला! हो आणि मृणालिनी आता जयसिंहकडे या आव्हानाबद्दल त्याची प्रतिक्रिया काय होतेय ते पाहू लागले.

थोडा वेळ मीन राहून जयसिंह बोलला, "माफ करावं मला युवराज! आपण खरोखरच महान वीर आहात. म्हणूनच

अजून तन्वेत नीट झालेली मसणानाही माझ्याशी युद्ध करायची तयारी वाळवू शकतात. पण मी तरी सध्या आपणाशी जवळ शकत नाही माफी असावी "

यानंतर जवळी दिवसांनी दहा शिपाई बरोबर घेऊन रथात बसून राजा विलासवर्मा शिकारीला निघाला तेहमीप्रमाणे अंगरक्षक जयसिंह बरोबर होताच.

एका ठिकाणी दाट झाडीतून अचानक एक सिंह समोर आला, अन् त्यानं राजावर झडप घातली राजा या हल्ल्यापुढे हतप्रभच होता. सिंहाची गर्जना ऐकून अन्य शिपायांचे घोडे अचकले अन्

मैराबैरा धावू लागले. जयसिंहला म्हालागून तलवार काढण्याइतकाही अवसर मिळाला नाही, म्हणून तो निःशस्त्र हातानीच मिहाशी मुकाबला करायला पुढे झाला तो इतक्या शीघ्राने लढला की शेवटी सिंहाची मान मोडली त्याच्या नसा फाटल्या अन् जमिनीवर कोसळून त्याने प्राण सोडला

राजा विलासवर्माने रथावरून खाली उतरून जयसिंहला प्रेमाने मिठी मारली अन् तो म्हणाला, "जयसिंह, तुझ्यासारखा महावीर अंगरक्षक म्हणून मिळाल्यात मी स्वतःला धन्य समजतो. तू काहीही माग माझ्याकडे, मी ते मोठ्या आनन्दाने देईन तुला!"

"नाही प्रभु, मी काही मोठेसे केलंय असं वाटत नाही मला. माझं कर्तव्यच केलंय मी!" जयसिंह नम्रपणे म्हणाला

राजधानीत पोचल्याबरोबर राजाने राजवैद्याला बोलावून घेऊन जयसिंहच्या जखमांवर इलाज करवला एका पंधरवड्यात जखमा बऱ्या होऊन जयसिंह पूर्णतः ठीक झाला.

यानंतर बरोबर दान महिन्यानी तेहमीप्रमाणे वसतोत्सवाच्या निमित्ताने निरनिराळ्या चहाओढी झाल्या

एका मैदानात गोळाकार जागा खुदा मारून विरोध सुरक्षितता बाळगून

आखाडा म्हणून तयार करण्यात आली होती. तेथे एक घष्ट-पुष्ट माजलेला बैल जुआ केला गेला. महाराज आणि युवराणी मृणालिनी घोड्या अंतरावरील जुवशा आसनावर येऊन बसले; आणि आखाड्याभोवती प्रेक्षकांची गर्दी जमली.

प्रथम दरेबाही मतल जयभेर बैलाशी लढायला आखाड्यात उतरला. गर्दीतून प्रोत्साहनसूचक शिट्ट्या बाजू लागल्या. मल्लाने आपल्यावर हल्ला करायला आलेल्या बैलाची शिंग एकदम पकडली. परन्तु त्या माजलेल्या बैलाने नाकपुडीतून जोरात हवा सोडून डोक्याच्या हिसक्याने जयभेरला हवेत अचलल अन् प्रेक्षकांच्या गर्दीत भिरकवून दिलं.

यानंतर आखाड्यात उतरलेल्या नगररक्षक मारतंडकेतूचीही बैलाने अशीच अवस्था करून टाकली

हे पाहून राजा जयसिंहला म्हणाला, "अरे, तुम्ही महावीर आहोस, जुशीर का लावतोस? निशस्त्र हातांनी तू सिंह मारून टाकतास, मग हा माजलेला बैल म्हणजे तर तुला डाव्या हाताचा मळ चला उतर पाहू आखाड्यात "

"नाही महाराज! क्षमा असावी मला. मी या बैलाशी जुवा घ्यायला तयार नाही." जयसिंहने नकार दिला

इतक्यात एक अकित घडलं! राजाने

आपल्या खाद्यावरून लाज रंगाची शाल संपटून घेतलली होती, तिच्याकड बैलाची नजर वळली अन् तो भडकला! बाजूचे खूंट ओलांडून लोकांना आपल्या खुरांखाली चिरडत तो राजाकडे धावून जाऊ लागला

ते पाहून राजा एकाचा पुतळ्याप्रमाणे आपल्या आसनालाच खिळून गेला! काम करावं, हेच त्याला सुचेना. इतक्यात युवराणी भयाने किंचाळून बेशुद्ध पडली

राजाशेजारी जुआ जमलेला जयसिंह मात्र मोठ्या चपळतेन असली घेऊन बैला-समोर जुआ टाकला. बैलाची शिंग दोन्ही हातांनी घट्ट पकडून त्याने त्याचं डोकं

एका बाजूला पिळवटून धरलं अन् थेट बैलाच्या कळजावरच त्याने जोराने जाय हाणली त्या धक्क्याने तो मस्त बैल एका बाजूला हेलपाटून खाली बसला तेव्हा जयसिंहने जोराने बैलाची मान मुरपाळत आपल्या डोक्याने बैलाच्या डोक्याला जोरदार धडक मारली. वेदनेन हंबरत बैलाने पुन्हा बुळथचा प्रयत्न केला, पण त्याचा एक पायच मोडल्यामुळे त्याला अुठता आलं नाही तो एका बाजूला तसाच पडून राहिला. त्याच्या नाकपुडीतून रक्त वाहू लागलं.

हे पाहून जनता जयसिंहच्या नावाने जयजयकार करू लागली त्याला आपल्या

हातांनी कवटाळत राजा म्हणाला, "जयसिंह, तू पुन्हा एकदा माझे प्राण वाचवलेस मी फार कृतज्ञ आहे तुम्हा!" नंतर राजा म्हणाला की त्या दिवशीच्या चढाओढीत विजयी म्हणून जयसिंहच नावच घोषित करण्यात येईल

तेव्हा गंभीर स्वराने जयसिंह म्हणाला, "पण महाराज, मी आखाड्यात अतूरून बैलाशी सामना करायचा प्रयत्नच कुठे केलाय? मग मी विजयी कसा? आपण प्रथम त्या बिचाऱ्या जखमी बैलावर अुपचार करायची व्यवस्था करावी "

मंद हसत राजा दिशाच प्रेमाने जयसिंहला म्हणाला, "तू मला फार आवडतोस बघ! म्हणून आपल्या मुलीचा विवाह तुझ्याशीच लावून घ्यायची इच्छा आहे माझी. तुला मान्य आहे हा प्रस्ताव?"

"आपण मला त्या योग्यतेचा समजत असाल अन् मृणालिनी देवीलाही हे मान्य असेल तर आपला प्रस्ताव मान्य आहे मला!" जयसिंह अुतरला

तोपर्यंत मृणालिनी शुद्धीवर आली होती आपल्या पित्याचा प्रस्ताव आणि जयसिंहचं अुत्तर तिने ऐकलं होतं गोड हसत तिनेही आपली मान्यता दिली

एवढी गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला- "राजा, युवराजी मृणालिनीशी

विवाह करून तिच्या वडिलांच्या वैशाली राज्याचा राजा बनायला पाटलीपुत्राचा युवराज दीपतिवर्मा योग्यच आहे नाही? तो धैर्यवान नि साहसी तर आहेच, धरण उघडणाऱ्या घोड्यावर स्वार होऊन त्याला आपल्या ताब्यात आणण्याचा त्याने प्रयत्न केला त्यात त्याला यश आले नाही, यामुळे त्याची साहसी वृत्ति डाग्याळत नाही. ते त्याचे केवळ दुर्भाग्य! खाकीचं सर्व सोडून दे, घोड्यावरून पडल्यावर मालेल्या जखमा ओल्या असतानाच त्याने महावीर वंगरक्षक जयसिंहला वृद्ध युद्धासाठी ललकरलं यात त्याची साहसी वृत्तीच दिसत नाही का? या उलट जयसिंहचा व्यवहार अगदी निराळा वाटतो त्याचे वागणे परस्पर विरोधी दिसते तो साहसी आहे की भित्रा आहे हे सांगता येत नाही. युवराज दीपतिवर्माशी ईर्द-युद्ध करायला तो कचरला, पुढेच आसा नाही त्याने वाघाशी झुंज दिली ती केवळ राजाच्या रक्षणासाठी नव्हे, त्याला आपले प्राण ही वाचवायचे होतं. तसेच बैलाशी लडण्यासाठी रिंगणात उतरायलाच त्याने नकार दिला होता. हे सर्व पाहून असे वाटते की केवळ योगायोगाने त्याला 'महान वीर' ही पदवी मिळाली आणि केवळ माग्याने राजाचा जावई होण्याची योग्यता

त्याने प्राप्त केली अशा अनेक शंका मनात येतात या माझ्या शंकांचं नीट समाधान कर आणि जाणून-बुजून उत्तर देण्याचं टाळलंस जर तुझ्या शिराचे तुकडे तुकडे होतील हे तुला माहीत आहेच.

यावर राजा विक्रम म्हणाला "युवराज दीपतिवर्मा मध्ये राजकुमाराला साजेसे राज-परिवाराचे संस्कार व दुरदर्शिता दिसत नाही. त्याच्यात फक्त ईर्ष्या भरलेली दिसते. जयसिंहाला मिळालेले यश व कीर्ति त्याला सहन झाली नाही. केवळ ईर्ष्येच्या आहारी जाऊन तो उघडलेल्या घोड्यावर स्वार झाला आणि जयसिंहाहून आपण अधिक

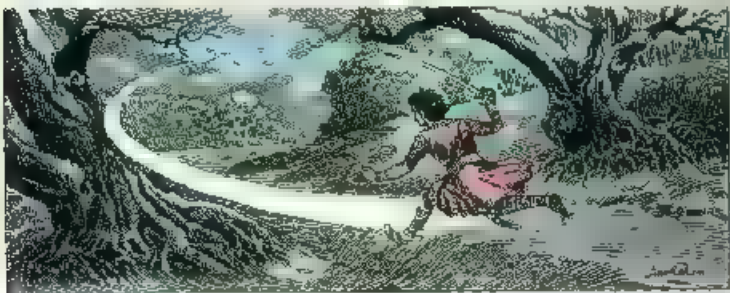
पराक्रमी असल्याचे दाखवून देण्याचा त्याने विफल प्रयत्न केला या प्रयत्नात त्याचाच उपहास झाला नाही का? स्वतः जखमी अवस्थेत असताना त्याने जयसिंहाचा द्वंद्व-युद्धासाठी पुकारणं यात स्पष्ट कपट आहे. कारण यात तो जर विजयी झाला अमता तर त्याची कीर्ति वाढली असती, आणि जर त्याचा पराजय झाला असत तर जखमी असल्याचे कारण होऊनच वाता जयसिंहाबद्दल म्हणायचे असेल जर त्याचे वर्तन परस्पर-विरोधी असे मुळिक नाही त्याने सिंहारी जी झुज दिली ती स्वतःच्या नचाभासाठी नाही राजाचे रक्षण करण्याचाच त्याचा प्रयत्न होता. अन्यथा केवळ आपला चचाव करण्याची त्याची इच्छा असती जर अन्य शिपायांप्रमाणे तो जाबूला उभा राहिला अमता अथवा तेथून मळून गेला असता युवराज दीप्तिबमाने जखमी अवस्थेत द्वंद्वयुद्धासाठी जेव्हा त्याला लढाकारणं

तेव्हा जयसिंहाला वाटलं तो काही जखंखड प्रलाप करित आहे. याचा परिणाम काय होणार हे ही जयसिंहाने जाणवले राजाने मरितित्त्यावरही जयसिंह मस्त चौलाशी लढला नाही. कारण मंतरंजनासाठी का होईना एकाचा प्राण्याला पायाळ करणं त्याला पसलं नव्हतं. हे सर्व राजाने जाणलं होतं, म्हणूनच राजाचा जयसिंहाबाबतचा आदर वाढत गेला, आणि शेवटी तो राजाचा जावई बनून नंतर चौलाशीचा प्रभू बनला.”

वेतालात्ता है भिबेदन करतामा
नजा विक्रमजा मौन अंग जाला, आता
वेताळ प्रेतासह अदृश्य जाला आणि
झाडाच्या फांदीला पूर्ववत् प्रेत लटक
सागत.

कल्पित

(आधार: आरू आपू. पट्टाभि यांनी लिहिलेली एक कथा)

चान्दोबा
परवणी-४९

भारतातील पशुपक्षी

'हृषो'-पक्षी

आ जो लोचनबज कैन्हा मुडण्याया विंतापनामकज
आकारातुन जात होता तैन्हा जवज्यास
मुडण्याया विभाजनीं स्थान्या होक्यावर छाया
परायणा नकार दिता होता त्यावेळीं राजानें त्याना
परायने शरण दिता होतोयति. लुपच्या मृत्यावावरील जेस
वाहीते सोडील. एतूं त्याच वेळीं काळी हांपो पड्याज
कळप तोयें जाला त्यानीं सोंडोवळ्यायां सोड्यावरून
जुडत राहून त्यास सावनीं शिडकून दिती. काक
मुत्तापल्लुन मापत्याक वाचवळ्या बंदल राखने स्थाना
वर देखे कैन्हा, तैन्हा त्यानीं आपल्या होक्यावर
सोपच्या तुरा असतां बघीं मागणीं केनीं तीं मागणीं
प्राप्य घालीं, परन्तु त्या मागण्यानीं कैन्हा पळवणीं
हज्या होऊं मागणीं, कैन्हा त्यांचें प्राण वाचवोत इतक्या
वरमाना बंदल कळीं सोडोवळ्यानें त्यांना सुंदरशा
वे.मांवा तुरा बसल कैन्हा आी एक पैरागाण काय आहे.

हनुमै (Hapooe; पत्नी या सुहृद पुन्यानुकेच मित्राण्येवेत्युक्तं जातो) बारहसीय मुमुदे (Upudai) परिवर्णयतम् । हा एकवच एक भास्य ब्रह्मणा जगते स्थायी जायसी। एक खाद मोह्यन् मत्तयते स्थायी षाठ, रस्य ब मोक्षु यांयह श्रेयस्वाश्रमणे अलपयन्ना कोर्याण्य पायन्ना पदस्वम् । तथा एक भृष्ट लक्ष्मीचं हा पत्नी वायिनि निकट् विषय जायसी हा तैन्हा दायि तपोनि किन्ना त्थासासी पायन्ना जमीने अकुरत जायसी तैन्हा त्थाय निष्ठाया पिशांचां पुत्र बन्व हीनम् उक्ताय सायनेना विस्तो पदुत्तु लो नेजां नुभीत नेजे तैन्हा माय त्थायना हा नुच पयस्यवात्सराण्य पयसरीने आधि सुपुत्र सुहृद विस्तो पयस्य वेत्ती त्थाच थाय एकादश राजासाह्य दिसतो जायसी चोच सस्य व बारिक असते जाया अजाया 'हनुमो किन्वा 'दुःपुनो' असा विस्तो' म्मन्नाच यया नुचो' अते नृप मित्राणे जाते

हृत्पंथी बरदी भितीच्या फटीत छमरांच्या नोखत व झाडांच्या पोकाळीत बांधलेली आडळ्यात पिवरना शीक वसणारे फिरे वगैरे घकटत व्यात असल्याने हा 'वैतक'चाच मित्र' म्हणता जातो

आधुनिक भारतीय साहित्य

(आपला भारत हा विभिन्न भाषा आणि विभिन्न संस्कृति असणारा एक महान देश आहे. इथे बुध्दामयुरे प्रत्येक प्रमुख भाषेत समृद्ध साहित्य निर्माण होत आलेले आहे. आपल्या प्राचीन संवाचक वस्तू त्यातील पोथीसहस्र आपल्याला थोड्याचत माहिती बतवते, परंतु आधुनिक काळातील भवतूत प्रवाचकाने आपल्याला फारच कमी माहिती बतवते. त्यामुळे आपला या पुस्तकावर इथून पुढे विभिन्न भाषांतील श्रेष्ठ कादंबऱ्यांमध्ये गोष्टी दिल्या जातील होय या मोठी फारच सविस्तर स्वरूपात असतील परंतु आपल्या विश्वास वाढतो की त्या वाचून आपल्या छोट्या वेतकांना, पुढेकडीलरीत संव किंवा त्यांचा पूर्ण अनुवाद करून या नव्या साहित्याचा परिचय करून देण्याचा प्रयत्न.) —संपादक

परजा: पहाडी प्रदेशातील मुलांची कहाणी

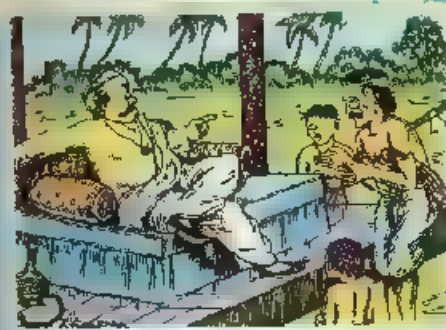
ओरिसाच्या खोर्दपुट जिल्ह्यात मॅकोन् मेल पसरलेल्या आपली व ओरिसात आपला जन्म झाला आहे. याचे ओरिसात परजा, गोंड आणि दिगबेल पहाडी जमीनचे लोक राहतात. हे जमीनचे निरक्षर असल्याने 'सम' समजले जाणारे काही लोक त्यांना लुटत असतात.

सुकु जाली हा एक गरीब परजा असलेल्या त्याच्या बंधूकोला एक बायला पडवून घेलेले असते त्याला बंधिया व तिच्या या नावाचे दोन मुलगे व जिनी आणि जिनी नावाच्या दोन मुली असतात.

माताला आलेल्या एका सरकारी अधिकाऱ्याची सुकून काही करवाने वैरमजी होते त्याचा राग शांत करण्यासाठी काही रक्कम नाच म्हातूनी त्याला देण्याचे संकट झुमे राहते. सुकूनच तर एक कनवीही तल्लकाने त्याला सावकराकडून कर्ज काढणे भाग पडते. हा सावकर फार क्रूर असतो. कर्ज बसू न देईपर्यंत सुकू व त्याचा धाकटा मुलगा, हा दोघांना तो आपल्याकडे जागीर

ठेवून त्यांच्याकडून गुमानासारखे काम करवून घेतो. अशा तऱ्हेने कर्ज व फेडणारांना अनेक जीवन जपाने लागे अशा प्रसन्न विवाहाला तेथे मोठी जसे म्हणत.

सुकुचा ओरिसा मुलगा बंधिया यांना ओरिसा दारू गाठल्या बद्दल पकडले जाते, आणि त्यालाही सरकारी अधिकार्याला नाच देण्याची शक्ती देते. तोही त्याच सावकराकडून कर्ज घेऊन त्याचा गुमान बनतो.

सुकुचा दोन्ही मुली सागीत पण्डित अचलामाचे काम करू लागतात. सुकूला कळत चुकते की अशीच परिस्थिति राहिली, तर आपले कर्ज कधीच फिटणार नाही. त्यामुळे सावकराकडे आपली जमीन गहाण ठेवून ते तिथेही त्याच्या मुलाचीतून मुक्त होतात.

सुकु दोन्ही मुलींना बुद्ध धरी आणि ठेवतो पण सोपवित त्यांना त्यांचे पीडा आणि जीव बटवून घ्यावेनाली असते थोरली जिनी ओपडीतल्या मर्यादित राहू शकत नाही सावकराकडे जेव्हा जेव्हा त्या गावात येऊन बसला करी, तेव्हा

जिनी लून छपून त्याला भेटे. काही दिवसांनी ही गोष्ट गावात सर्वांना कळत सुकू आपला गावात परततो तो आपल्या मुलीला काहीही बाजू शकत नाही. सावकराकडे जाऊन बातो आणि सुकू व त्याच्या मुलांना शहरात घेऊन जातो त्याला ती माते.

सुकूचे धुळे-कळे मुलगे कडक मेहनत करून भरपूर पैसा मिळवतात व सावकराकडे वेने कसेतरी फेडून टाकतात. परंतु तो पर्यंत सावकराने त्यांच्या जमिनीत हंगामाची बाग केलेली असते. त्यामुळे ती जमीन परत करायला सावकराकडे देतो. सुकू कॅरमेट कोर्टात लढावा गेवतो कोर्टात लढला असून राज्याची तारीख नमकी कोरी जाते. परंतु सावकराकडून भरपूर वाच घेऊन सरकारी अधिकारी सुकूला खटल्याची तारीख बुकीची सांगतो. त्या तारीखेप्रमाणे सुकू कोर्टात हजर राहतो. परंतु योग्य दिवशी कोर्टात हजर न राहिल्याची बाब पडे करून खटल्याचा निकाल सावकराकडे जावून अगोचरच होऊन गेलेला असतो.

हा निकाल ऐकून पिता-पुत्र हताशा होऊन आपल्या अधिकाऱ्यापुढे जाऊन गेलेला असतो. हा निकाल ऐकून पिता-पुत्र हताशा होऊन आपल्या अधिकाऱ्यापुढे जाऊन गेलेला असतो. हा निकाल ऐकून पिता-पुत्र हताशा होऊन आपल्या अधिकाऱ्यापुढे जाऊन गेलेला असतो.

हा एकल्याबाबत सुकू जिणेच्या वेगाने जाऊन आपल्या कुडाडीने सावकराकडे शेके घडवून घेऊन घेतो. ते विवेकी गेवून म्हणतात, "जे जा वे. आपली जमीन छपलीस, पण तुला तिचा उपयोग नाही घेत घेता." त्यांचा ओरडा ऐकून अशांत काहेर झालेली जिनी समोरचे दृश्य पाहून तेवून कुठेतरी पळून जाते. सावकराचे मस्तक अचूक घेवून ते तिथेही पोलीस-अपघात जाऊन हजर करतात व म्हणतात, "माता आपली मातल पकड आपला!"

हा प्रकार पाहून पोलीस अधिकाऱ्याही अगोचर झालेले जातो.

ओरिसा प्रांतेतील महानु अद्वैतीकर म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या गोपीनाथ साहन्ती १९१४-१९९१) यांच्या लेखनीतून ही कादंबरी झालेली आहे. साहित्य अकादमी आणि जलपीठ यांच्याकडून पुरस्कार मिळालेले हे पहिलेच ओरिसा लेखक होत.

तुम्हाला माहीत आहे काय?

१. इन्फिरी व चन्डिरी या कोणत्या प्रदेशात वसलेले शहर कोणते?
२. पाशावाची स्थापना कोणी केली?
३. नोव्हेंबर, १९९० रोजी कोणती महत्वाची घटना घडली?
४. चीन-विजेता मॉगेल साधार कोण?
५. बांगला-देशाचा जन्म केंव्हा झाला?
६. 'अर्ले' या कुटुंबाचा विशेषतः व ब्रह्मचर्याचा संस्थापक असणारा महान् संभाज्यधारक कोण?
७. या वर्षी १२ ऑक्टोबरी कोणत्या महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक घटनेचा अन्वय साजरा केला गेला?
८. 'सोपला' नावाने कोण ओळखले जातात?
९. यू.एन.ए. (अमेरिका) या राष्ट्रीय प्राणी कोणता?
१०. भारतीय पुराणात एका पुराण-पुराणाना पायाच्या जंगलामध्ये राहणारा प्राण मृत्यु ओळखतो तो पुरुष कोण?
११. भार संघटनेच्या १०० व्या वर्षी कोणत्या देशात ते साजरे कोणते?
१२. जगातील सर्वात लहान देश कोणता?
१३. गोनवेल्टा नोबेल पुरस्कार जिंकणारी एकुलती एक महिला कोण?
१४. जगातील अग्रणी संगणक कंपन्या कोणत्या देशात आहेत?
१५. सुनेन्दा पुरस्कार पोलिस अधिकाऱ्यांना देण्यात येतो काय?

अुत्तरे

१. इन्फिरी व चन्डिरी या कोणत्या प्रदेशात वसलेले शहर कोणते?
२. पाशावाची स्थापना कोणी केली?
३. नोव्हेंबर, १९९० रोजी कोणती महत्वाची घटना घडली?
४. चीन-विजेता मॉगेल साधार कोण?
५. बांगला-देशाचा जन्म केंव्हा झाला?
६. 'अर्ले' या कुटुंबाचा विशेषतः व ब्रह्मचर्याचा संस्थापक असणारा महान् संभाज्यधारक कोण?
७. या वर्षी १२ ऑक्टोबरी कोणत्या महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक घटनेचा अन्वय साजरा केला गेला?
८. 'सोपला' नावाने कोण ओळखले जातात?
९. यू.एन.ए. (अमेरिका) या राष्ट्रीय प्राणी कोणता?
१०. भारतीय पुराणात एका पुराण-पुराणाना पायाच्या जंगलामध्ये राहणारा प्राण मृत्यु ओळखतो तो पुरुष कोण?
११. भार संघटनेच्या १०० व्या वर्षी कोणत्या देशात ते साजरे कोणते?
१२. जगातील सर्वात लहान देश कोणता?
१३. गोनवेल्टा नोबेल पुरस्कार जिंकणारी एकुलती एक महिला कोण?
१४. जगातील अग्रणी संगणक कंपन्या कोणत्या देशात आहेत?
१५. सुनेन्दा पुरस्कार पोलिस अधिकाऱ्यांना देण्यात येतो काय?

भुतावर कुरघोडी

सुरेन्द्र नावाच्या तरुणाचे सुनीता नावाच्या तरुणीशी लग्न झाले. सुरेन्द्रला प्रीतनगरमध्ये नोकरी असल्यामुळे तो तेथे बिन्हाडासाठी जगा पाहू लागला. बरोबर त्याची बायकोही होतीच. सारे प्रीतनगर पालथे घालून गेले, पण एकही भाड्याचे घर त्यांना मिळाले.

गावाच्या टोकाला कुलूप लावलेले एक घर त्यांना दिसले त्याबाबत चौकशी करता, सुरेन्द्रला असे कळले की, ते घर धनपती नावाच्या एका व्यापाऱ्याचे होते. काही वर्षांपूर्वी सहकटुंब नावेतून जात असताना जपघात होऊन सर्वचजण मृत्युमुखी पडले; आणि तेव्हापासून भूत बनून धनपती त्या घरातच हिडत असे. कोणी त्याची भीती न बाळगता घरात राहू पाहिले, तर तो त्याच्या मागे लागून,

त्याला सतावून घर सोडून जायला भाग पाडत असे.

ही माहिती ऐकून सुरेन्द्र बायकोला म्हणाला, "मला भुतापेक्षांची भीती काढते बुवा, मला तसे असल घर!"

"है! माझा माही असल्या भाकडकथांवर विश्वास, अन् खरेच भुतंछेत बसली तरी मी नाही भिणार त्यांना. या घरात राहिलो, तर भाडही कुणाला देण्याचा प्रश्न नाही त्या भुताला मी पाहून घेईन." असे म्हणून सुनीताने नवऱ्याला धोर दिला.

घर मिळवण्याबाबत अन्य तरणोपाय नसल्याने सुरेन्द्रला सुनीताचे बोलणे मानावेच लागले. मग त्याने घराच्या किल्लीबाबत लोकांना विचारले. त्यांनी सर्वांनी किल्लीबद्दल कोणालाच काही माहीत नसल्याचे अन् सुरेन्द्र कुलूप तोडून

जर्मना पिचुन

घरात राहिल्यास कोणाचीच हरकत नसल्याचे सांगितले

शेवटी सुरेन्द्र आणि सुनीता क्लृप्त होऊन घरात गिरले घर आतून पाहिले तेव्हा दोघे चकितच झाले. सारे घर ठीकठाक वाचून ठेवलेले होते, कुठे एवढीशीही धूळ वगैरे नव्हती एका खोलीत एक खाट होती व त्यावर असा नुक्ताच घालला असावा असा विजाना पसरून ठेवलेला होता

हे सर्व पाहून भीतीने धरधर कापत सुरेन्द्र म्हणाला, "घरातली ही स्थिति पाहून तर असं वाटतं की खरोखरच त्या घनपतीचं भूत इथे रहात

असलं पाहिजे."

सुरेन्द्रने असे म्हणताच भूतरूपात तेथे असणाऱ्या घनपती त्याच्यासमोर फ्रकट होऊन म्हणाला, "होय, मी घनपतीच आहे. खूपसा पैसा खर्च करून मी हे घर बांधलं, यात माझं मन अटकलेलं आहे म्हणूनच मी इथे वावरत असतो तुम्हाला या घरात रहायचं असेल तर माझी काही हरकत नाही. पण हे घर नेहमी आता आहे असं स्वच्छ, नीटनेटक ठेवायला हवं नाहीतर मी तुम्हाला लोकांना खूप चास देईन लक्षात ठेवा"

भूत पाहून सुरेन्द्र तर घाबरूनच गेला पण त्याच्या पाठीवर जरा थोपटून सुनीता भूताला म्हणाली, "ते सारं ठीक आहे, पण एक सांगा-तुम्ही सध्या कोणत्या खोलीत रहाता?"

भूताने आपण रहात असलेली खोली तिला दाखवली आणि त्या खोलीत कोणी यायचे नाही-असे तिला बजावले.

अशा तऱ्हेने सुनीताचा संसार सुरू झाला एका आठवड्यातच मागच्या बाजूला एका ठिकाणी केर टाकत राहून तिने तिथे केराचा एक मोठा खीगच जमवला. तो पाहून घनपतीने तिला सारा कचरा बाहेर गल्लीत नेऊन टाकवला सांगितले. पण त्याच्या घमकावणीकडे सुनीताने जराही लक्ष दिले नाही ज्वलट

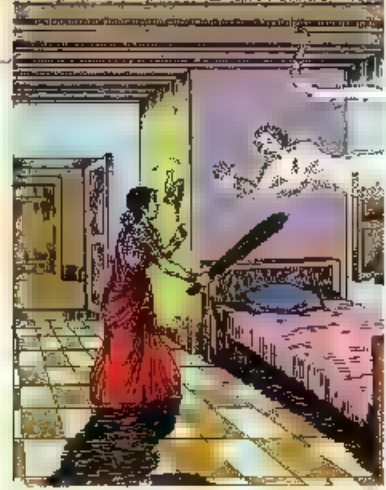
तिन घरात सगळीकडेच घाण ठेवायला सुरुवात केली अशा तऱ्हेने सारे घरच याणेरेडे दिसू लागले.

ते पाहून एकदा सुरेन्द्र सुनीताला म्हणाला, "हे नणू, तू असं करत राहिलीस, तर एक दिवस ते भूत आपल्या दोघांनाही गळ दाखून मारून टाकील घर जरा स्वच्छ ठेवायला शीक ना."

"काय करू? मला तर लहानपणापासून कामाची जराही सवय नाहीय ना! सुनीताने बेपर्वाई दाखवली

हळूहळू मागच्या बाजूला जमणाऱ्या कचऱ्याचा सडून घाण चास येऊ लागला, एके दिवशी सुनीताच्या खाटेच्या कोपऱ्यावर बसून भूत ओरडून म्हणाले, 'मी आधीच सांगितलं होतं ना, की मला अस्वच्छता मुळीच आवडत नाही म्हणून? परसातला कचरा कुजून येणाऱ्या वासानं माझं बोकं दुखयला लागलंय. आता मारून टाकतो पहा मी तुला"

भूताच्या या बोलण्याचा सुनीतावर काहीही परिणाम झाला नाही. ज्वलट तिने त्याला खाटेवरून ढकलून देत म्हटले "हो! भूतानं माणसाना किती घाबरवायचा प्रयत्न केला, तरी माणसाला मारण्याची शक्ती भूतात नसते, हे मला छान माहिती आहे." अन् एकाचा चंडीसारखा अवतार धारण करत हातात

भाडू घेऊन ती भूतावर घाबून गेली

त्याबरोबर मारीक आवाजात किचाळत ते भूत तेथून पळून गेले पण जाताना ते म्हणाले, "ठीक आहे, सारं घर अन् परसू तुम्हा जितकं घाण करायचं असेल, तितकं कां मी लक्ष घालणार नाही त्यात पण कृपा करून माझ्या खोलीकडे येऊ नकोस. निदान माझी खोली तरी चांगली स्वच्छ राहू दे."

"हो, मोठा आलाय? अर्ध्या रात्री येऊन माझी झोपमोड केलीस तुझ्या त्या खोलीबद्दल काय तो विचार बुधा करीन मी" सुनीता उत्तरली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी अठरापर परसतना थोडा कचरा आणून तिने भुताच्या खोलीत इकडे तिकडे पसरून टाकला. घरातील सर्व वस्तु अस्ताव्यस्त करून टाकल्या भूत ताबडतोब एका बाजूला धावून कुठे राहून म्हणाले, "अग माझे आई सुनीता, तुझ्या अस्वच्छपणामुळे या घरवरच माझ प्रेम नाहीसं झालेय, या घाणीत रहाता यायचं नाही मला, मी आपला हे घर सोडूनच जातो कसा! जंगलातल्या एका झाडावर शान्तिपूर्वक दिवस काढीन मी शेवटी तुच कुरघोडी केलेस माझ्यावर! पण माझं एक एक असे आपलं घर जरा स्वच्छ ठेवायला शक. नाहीतर या घाणीनं वेड लागून तुला नवराही एक दिवस जंगलात पळून जाईल बघ. तसं संकट तुझ्यावर येऊ नये अशी माझी इच्छा आहे." आणि धनपतीचे ते भूत तेथून कुठेसे दूर निघून गेले

त्या दिवशी संध्याकाळी नवरा घरी आल्यावर सुनीताने त्याला ही सारी हक्कित मागितली ते ऐकून रागाने सुरेन्द्र म्हणाला "माता इथून पुढे तरी घर नीट साफ ठेव, नाहीतर त्या धनपालसारखा मीही पळून जाईन कुठे तरी"

सुनीताने जरा वेडावत म्हटलं, "मी जराशी आळशी आहे खरी, पण त्या भुतापासून सुटका मिळवण्यासाठी मी जास्तच केले, जुघापासून छान स्वच्छ ठेकीन मी घर, पहातच रहा."

"बघ, पुन्हा तोच आळशीपणा भूत विचार बोलून बोलून हरलं मीही सांगत राहिलो, पण तुझ्यात हिम्मही बदल झाला नाही जुघापासून नाही आजपासूनच घर साफ ठेवायला लाग." सुरेन्द्र हसत हसत तिला येमणा मारत म्हणाला. त्याचे बोलणे ऐकून सुनीताही हसू लागली

ऐकावं जनाचं ... !

एके दिवशी भल्या पहाटे आपल्या गल्लीतून धापा टाकीत चाललेल्या महेशाला सदानंदने मोठ्याने हाक मारून विचारलं-"आहो महेशजी, माझं एक छोटसं काम आहे तुमच्याजवळ."

सदानंदने महेशा जवळ येत विचारलं "सांग संटपट तुला काय पाहिजे ने मी जरा सहत्वाच्या कामासाठी निघालो आहे "

"खास असं काही नाही शिवमंदिराच्या गल्लीत राहणारा चंदन कसा माणूस आहे मला सांगाल?" सदानंदने विचारले

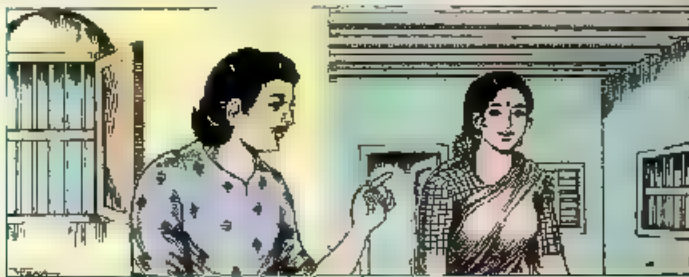
थोडा वेळ विचार करून आश्चर्याने महेशाने प्रश्न केला-"का? कशासाठी विचारतो आहेस बर?"

सदानंद समजाऊन सांगू लागला-

"तो मला काही रक्कम कर्जाक मागतो आहे आपल्या सरख्यावा सल्ला घेऊन मग पैसं द्यावेत असा विचार करून त्याला दोन दिवसांनी घ्यायला सांगितलं "

महेश मनातल्या मनात हसला सदानंद अडाणी आहे की उगाच फार सावध होण्याचा प्रयत्न करतो आहे हे त्याच्या लक्षात येईना, क्षण भर थांबून म्हणाला-"चंदन दित्या शाब्दाला जागेला असं वाटत नाही त्याला आपल्या जबाबदारीची नीट जाणीव नसते " असं सांगून महेश आपल्या वाटेने चालू लागला

नदीच्या पुरात आपले घर-दार व संपत्ति पभावून सरकारकडून मिळालेली नुकसान-अरपाईची रक्कम गाठीला आणून सदानंद या गावी आला होता आणि

काही रक्कम खर्च करून त्याने थोडी जमीन खरेदी केली होती. सदानंदला पैशाची किंमत चांगली समजे, म्हणून कर्ज भागणाऱ्या चंदन बद्दल त्याने महेशाला विचारले होते.

दोन दिवसांनी चंदन पुन्हा सदानंदकडे आला आणि त्याला पैशाबद्दल विचारलं तेव्हा सदानंदने त्यांना खोटेच सांगितलं की तो व्यवस्था करू शकत नाही.

चंदन गयावया करून सदानंदला म्हणाला- "सला पैशांची अल्पत आवश्यकता आहे. माझ्या बायकोची तब्येत ठीक नाहीय. येथील वैद्याने शिफारस केली आहे की मी आपल्या बायकोला शहरात घेऊन जाऊन तेथे

वैद्यधोपचार करवा. मी तुम्हाला वचन देतो की एक महिना भरात तुमचे पैसे परत देऊन टाकीन कृपा करून आज मला ताई म्हणू नका."

या गोष्टी ऐकून सदानंद थोडा मऊ पडून म्हणाला- "बरं, तर उद्या ये वाना."

चंदन गेल्यावर सदानंद घराबाहेर पडला आणि मल्लीच्या दुसऱ्या टोंकावर असलेल्या शिव-मंदिराकडे गेला. देवळाचे पुजारी श्री वीरवसवलिंगाचार्य नदीवर स्नान करून ओल्या कपड्यांनी मंत्र-पुण्याचे पठण करीत येत असलेले त्याला दिसले. सदानंद पुजाऱ्या बरोबर चालत चालत त्याला आपली समस्या

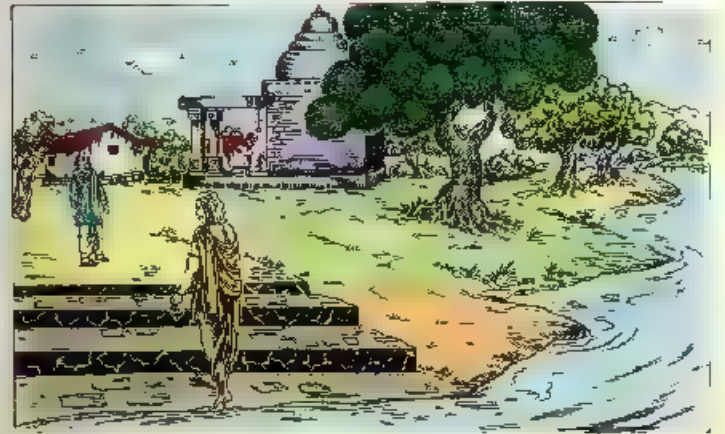
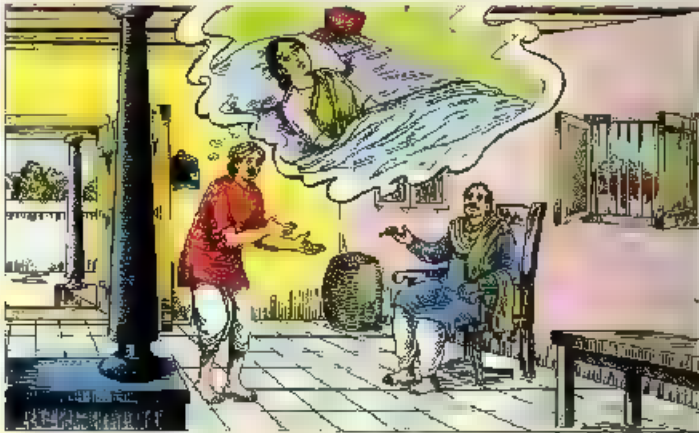
सांगू लागला- "गहाराज चंदन पैशांच्या अडचणीत आहे. त्याला मदत करायची मला इच्छा आहे. आपलं त्याच्याबद्दल काय मत आहे बरं? गावातील वयोवृद्ध महेशजींना मी विचारले. तेव्हा त्यांनी आपला अभिप्राय दिला- 'चंदन काही विश्वास ठेवायला योग्य माणूस नाही!'

पुजारी थोडा थांबला. नंतर सदानंदकडे निरखून पहात म्हणाला- "दुसऱ्यांच्या म्हणण्यावर विश्वास नकोस, दुसऱ्यांच्या मनाप्रमाणे वागशील तर आत्मनाश करून घेशील!" एवढा उपदेश करून तो आपल्या वाटेने मंदिराकडे चालू लागला. सदानंद दुःखात पडला, काही विचार

करीत घरी परतला. दुसऱ्या दिवशी जेव्हा चंदन त्याला भेटायला आला, तेव्हा त्याला आवश्यक ती रक्कम सदानंदने देऊन टाकली.

यानंतर चार-पाच महिने असेच गेले. चंदनने घेतलेली रक्कम काही परत दिली नाही. वाट पाहून सदानंद थकला आणि चंदनच्या बराच मोठे वेण्यासाठी बाहेर पडला.

सदानंदला पाहून चंदन जरा ही बिचकला नाही तो म्हणाला- "तुमचे पैसे कळ जाणार नाहीत, पैसे मी देईनच!" आज माझ्याजवळ पैसे नाहीत. माझ्या हाती रक्कम आली की मीच आपलास कळवीन. येऊन पैसे घेऊन जा म्हणून!"

सदानन्दने आणखी दोन महिने वाट पाहिली, पण काही उपयोग झाला नाही. बाकीचं तर राहूच द्या, जेव्हा रस्त्यात सदानन्दला चंवन दिसे तेव्हा काही ही न बोलता सरळ जगबगीने पुढे निघून जाई. शंभरी निराशा होऊन सदानन्द एकदा पुजाऱ्याकडे आला आणि म्हणाला, 'ही सर्व आपली कृपा आहे' आपला उपदेश मला भजला!'

पुजाऱ्याला मोठं आश्चर्य वाटलं नि म्हणाला- "माझा उपदेश! मी कुठे आलो मधेच, मला काही समजत नाही."

सदानन्दने स्पष्टीकरण केलं- "म्हणजे आपण विस्तरला वाटतं? मी एके दिवशी आपल्याला चंदनबटूच विचारलं होतं आणि महेश त्याच्याबद्दल काय म्हणाला ते ही सांगितलं होतं. आपण उपदेश केलान की दुसऱ्याच्या मनानुसार बागवतो तर माझा नाश होईल मला वाटलं-आपण आदरणीय, परोपकारी,

सदाचारी आहात, आपला उपदेश जरूर मानला पाहिजे, महेश खोट बोलत होता असाच मी विचार केला चंवनला वैसे देऊन आता मी मोत्यात आलो पहा."

मंद स्मित करीत पुजारी म्हणाला- 'म्हणजे माझ्या उपदेशाचा तीट अर्थ तुला समजला नाही एवढेच! मी सांगितलं काय नि महेशने सांगितलं काय? तू दुसऱ्याचं मत जालं त्यावरून आपण आपला निर्णय घेणं वा विचार बदलणं बरोबर नाही-हेच मी तुला सांगितलं होतं. ऐकवचं जनाव, करावं मनाचं बुद्धिमान माणूस कोण कसा जाहे हे स्वतःच्या अनुभवावरून ठरवतो याबाबत दुसऱ्याच्या मतावर अवलंबून राहण हा शूद्र भूखंपणा आहे याला दुसरं काही नाव देता येणार नाही!"

पुजाऱ्याच्या उपदेशाचा अर्थ आता कुठं सदानन्दच्या लक्षात आला तो बाहेर पडला नि नव्याने विचार करू लागला की चंदनला दिलेलं पैसं कसे वसूल करावेत?

रावण लंका-यज्ञ करीत आहे हे विभीषणाच्या लक्षात आले तेव्हा विभीषण राम व दानर-वीरांना उद्देशून म्हणाला- "जर रावणाला या लंका यज्ञात प्रश मिळाले तर त्यातून अनेक महा-पराक्रमी घोडे व चतुरंग सेना निर्मित होईल, मग रावणाचा पराभव करणे आपल्याला फार कठीण होईल म्हणून त्याच्या या यज्ञाचा भंग केला पाहिजे."

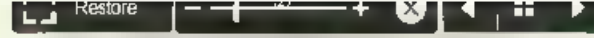
हे कसे शक्य होईल हाच तर मोठा प्रश्न होता, तेव्हा जाबवान म्हणाला- "असादला अदृश्यकरणी विद्या अवगत आहे. तिच्या साह्याने आपण

रावणाचा यज्ञ उध्वस्त करू शकू."

अदृश्यकरणी विद्येचा उपयोग करून अगद अदृश्य झाला आणि त्याने रावणाच्या अंत परात प्रवेश केला, त्याने राणी मंदोदरीचे कैस पकडले आणि तिला फरपटत रावणाच्या यज्ञ स्थानी आणले. हे पाहून ही रावण आपल्या पत्न्यातून उठला नाही तेव्हा अगद मंदोदरीला फरपटत अन्यत्र घेऊन जाऊ लागला.

मंदोदरी दुःखी अंत करणाने ओरडली 'वैलोक्य-विजेता रावणाच्या यत्नीचे संरक्षण करणारा कोणीच शिल्पक राहिला नाही का?' ते ऐकून रावण विचलित झाला आणि यज्ञ-वेदी

सोडून बाहेर पडला. बद्धय स्वरूपात कास करणाऱ्या अंगदाने आता मंदोदरीला सोडलं आणि तो तेथून निघून गेला.

मंदोदरीने रावणाला सल्ला दिला-“आता उशीरा का होईना आपण रामाशी समझोता का करीत नाही?”

आपल्या अपार सैनिक-बळावर गर्व करणारा रावण आपल्या सैन्याच्या मदतीने रामाशी युद्ध करायला एक वेळी तयार झाला होता. आता परिस्थिति बदललेली होती. तरी पण रामाशी महत्त्वपूर्ण विचार त्याला रुचला नाही तो राणी मंदोदरीला म्हणाला-“आपले बंधू-वांधव, पुत्र या सर्वांना गमावून आता

एकाखा क्षुद्र-सामान्य माणसाप्रमाणे रामाशी तह करायचा!”

लंकेतील सर्व परिस्थिती अशी असताना हजार योजन दूर असलेल्या पाताळ-लंकेत एक आणखी निराळी घटना घडत होती.

पाताळ-लंकेचा राजा होता महिरावण, त्याच्या जवळ अच्युत भंज-शक्ति होती. जादू-टोना करण्यास तो तरबेज होता. त्याच्या मोठ्या भावाचं नाव अहिरावण. नागलोकातील वासुकीची पुत्री चन्द्रसेना हिला महिरावणाने आपल्या जादूने पळवून आणले आणि जबरदस्तीने तिच्याशी लग्न करायचा त्याने घाट घातला. चंद्रसेना अपूर्व सुंदरी होती तिने मनाने रामाला पति म्हणून वरलं होतं. ती महिरावणाला म्हणाली-‘माझा पति तर राम आहे!’ सीता-स्वयंवराच्या वेळी ती नागकन्यांसह तेथे गेली होती, तेव्हा तिने रामाला पाहिलं होत, तेव्हापासून ती रामाच्या मूर्तीची आराधना करित आहे.

रावण लंकेच्या पश्चिमेकडील सागर-तीरी पोचला व तेथे दर्भ पसरून प्रायोपवेशनाची तयारी करू लागला. त्याच वेळी तिळडून नारद चालले होते ते रावणाला म्हणाले-“अरेरे, हे तू रावणा काय करीत आहेस? इतका असहाय्य होऊन गेलास? मित्र व बंधुवत्

महिरावणाला तू विसरलास वाटतं?” असं म्हणून नारद तेथून निघून गेले.

महिरावणाची गोष्ट ऐकून आता रावणाच्या अंगात तवीन उत्साह लंचारला, त्याने डोळे मिटून महिरावणाचे स्मरण केले. त्यावेळी महिरावण चंद्रसेनेपाशी बालेला होता, ती ज्या रामाच्या मूर्तीची आराधना करित होती ती मूर्ति आपल्या हाती उचलून तो म्हणाला-“मी या रामाला इथं आणून काही मानेला त्याचा बळी देणार आहे,’ चंद्रसेना म्हणाली-‘तू रामच तुला मारून टाकील!’

“मला मारून टाकणं इतकं सोपं का वाटतं तुला? या पाताळ-लंकेपासून हजार योजन दूर एक भवानक गुफा आहे. तेथील एका रत्न-मंजुषेत पाच भुंग्यांच्या रूपात माझे पंच-प्राण आहेत, पेटी उघडताच पाची भुंग्यांना एकवट पायसला हवं, अन्यथा मी मरणार नाही. एक अतिभयानक पिशाच त्या गुफेवर पहारा देत आहे. माझ्या प्राणाचं हरण करणारा त्रैलोक्यात कोणी नाही.” असं म्हणून त्याने रामाची मूर्ति जमिनीवर आपटवी ति तिचे तुकडे-तुकडे होऊन गेले.

त्याच वेळी त्याला समजलं की रावण आपले स्मरण करित आहे, जेव्हा रावणाने

डोळे उघडले, तेव्हा जमीन दुभंगून महिरावण वर वाला दोघांनी एकमेकांना आलिंगन दिले.

राम-लक्ष्मणाच्या तडाख्यातून आपली सुटका करून वेण्यावाजत रावणाने महिरावणाला विनंती केली, तेव्हा महिरावण म्हणाला-“मला जे पाहिजे तेच तू मागत आहेस मी उद्याच काही-मातेला या राम लक्ष्मणांचा बळी देतो.” महिरावणाच्या तोंडून हे शब्द ऐकून रावण खुश झाला, नंतर रावण त्याला आपल्या महालात घेऊन गेला.

द्विषीवणाला आपल्या हेरांकडून हे वृत्त समजलं आता रात्र झाली होती, म्हणून

रोये ही शोपायच्या तयारीला लागले, विभीषण वानराकडे गेला आणि महिरावणाचे वृत्त त्यांना सांगितले आणि म्हणाला- "महिरावणाने राम-लक्ष्मणाचे अपहरण करू नये यासाठी आपण जागरूक राहिले पाहिजे. कडक पहारा ठेवला पाहिजे." अशी सूचना देऊन विभीषण निघून गेला.

हनुमानाने आपली शोपट वाढवली आणि राम व लक्ष्मण यांच्या बारी बाजूंना तिचे विळखे घालून जणू एक छोट्या किल्ल्याचं बनविला आणि स्वतः त्यावर बसला. त्याने शोपटाची वशी सुरेख रचना केली की एक मुर्गी ही आत जाऊ

शकणार नाही.

थोड्या वेळाने विभीषण तेथे आला, हनुमानाने बनवलेल्या किल्ल्याची तारीफ केली व आपण आत जाऊन राम व लक्ष्मणाला राखी बांधणार असल्याचे सांगितले. हनुमानाने आपली शोपट थोडी बाजूला करून विभीषणाला आत घासला वॉट करून दिली.

विभीषणाने राखी बांधून झाल्यावर बाहेर येऊन तो म्हणाला- "हा महिरावण मोठा कपटी आहे. हा माझं अथवा आपल्या पैकी कोणाचं रूप घेऊन ही येऊ शकतो म्हणून तुला फार सावध राहिल पाहिजे."

थोड्या वेळाने विभीषण पुन्हा तेथे आला. हनुमानाने त्याची मान पकडली आणि आपल्या गवेने त्याला मारामार प्रयत्न करीत तो म्हणाला- "महिरावणा, हे तुझं कपट इथं माझ्यापाशी चालावच नाही म्हत्वं!"

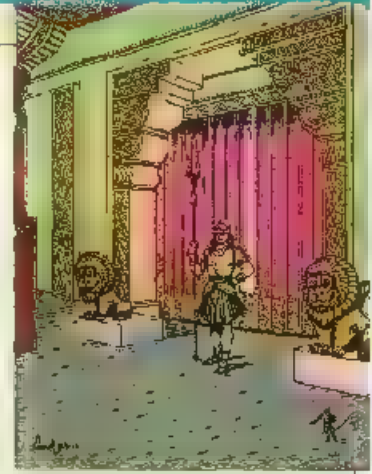
आवर विभीषण म्हणाला- "अरेरे, त्याने धोका दिवला दिसतोय! माझ्या रूपात महिरावण आला असावा असं वाटतंय. पहा एकदा आत. त्यानं राम-लक्ष्मणाला चोरून तर नाही ना नेलं?" हनुमानाने शोपटीच्या किल्ल्यात डोकावून पाहिलं, तर तिथे राम व लक्ष्मण विसले नाहीत.

हे सर्व पाहून निराश होऊन हनुमान खाली बसला तेव्हा नाववान त्याला म्हणाला- "अठ, अठ! राम-लक्ष्मणाचं संरक्षण फक्त तूच करू शकतोस."

पाताळ-लंकेत कसं जायचं ते विभीषणाने हनुमानाला सांगितले. नंतर आपला देह विशाल बनवून तो आकाशात उडाला.

दरम्यान झोपलेल्या राम-लक्ष्मणाजवळ गेलेल्या पृथ्वी विभीषणाच्या रूपातील महिरावणाने त्यांना छोट्या रूपात बदलून टाकून नि त्यांना आपल्या कपड्यात लपवून आणि विभीषणाप्रमाणे हनुमानाला सूचना देऊन तो शेट पाताळ-लंकात पोचला, नंतर त्याने चंद्रसेनेला राम-लक्ष्मणाचे दर्शन घडवले नि म्हणाला- "हा तुझा राम आणि हा त्याचा छोट्या भाऊ लक्ष्मण मी उद्या सफाई काली-मानेला या दोघांचा वळी देऊन नंतर तुझ्याशी लग्न करीन समजलं?" नंतर त्याने राम लक्ष्मणाला बंदी बनवला.

हनुमान पश्चिमेकडील समुद्रात शिरला कमळाच्या कळीच्या आकाराचा व अग्नीप्रमाणे चमकणारा एक पर्वत त्याला विसला. हनुमान त्या पर्वताच्या शिखरावर पोचला, तिथल एक छोटं व्हळ त्याने पाहिलं. सूक्ष्म रूप धारण करून

तो त्या व्हळेत खाली उतरत गेला आणि पाताळ- लंकेच्या सिंह-द्वारावर पोचला.

त्या द्वारावर एक महा पराक्रमी युवक पहारा देत होता. त्याच्या चेहऱ्यावर झळकणारा पराक्रम पाहून हनुमान प्रेमाने त्याच्याकडे पाहू लागला. त्याला या युवकाने बदल आपुलकी व प्रेम वाटू लागले.

हनुमान सूक्ष्म रूपात असला तरी द्वारपालाने त्याला ओळखले व विचारू लागला- "कोण आहेस तू? माझ्या नजरेतून सुटून तू आत जाऊ इच्छित असलास, तर ऐक. माझ्या हातून तुला निश्चित मृत्यू येणार. आणि आपल्या मृती वट्ट आवळून जणू लढायला तयार झाला

ब्रारपालाच्या हा पराक्रम पाहून हनुमानाला मोठे आश्चर्य वाटले, त्याने विचार केला-हा कोणी ही असला तरी माझ्या सारख्याशी लढायला तयार झालेला आहे थोडा वेळ त्याची गंमत करून मग त्याचा अंत करवा तो दमत्यासारखा तिथे असून राहिला

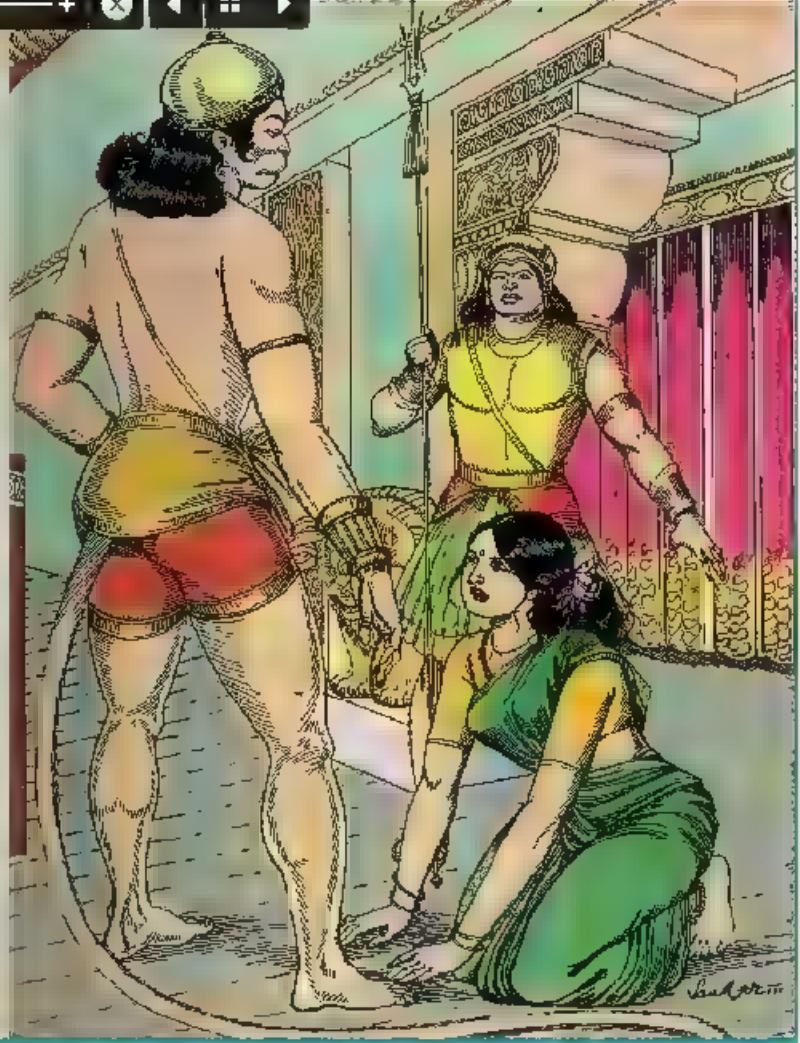
ब्रारपाल युवकाला वाटलं कि आपला शत्रू दमून-भागून हारला आहे मोठ्या आवेशात येऊन हसत ओरडला "हे मायावी, माझ्याशी लढायला आनास? तू मला काय समजलास? मी मत्स्यवल्लभ आहे. महान् वीर हनुमान माझे वडील आहेत, आऊक आहे तुला?"

जेव्हा तो युवक असं म्हणाला तेव्हा हनुमानाला मोठे आश्चर्य वाटलं, नि राग हो आला. सत्तांवर दात आपटीत तो म्हणाला-"अरे बेट्या, हनुमान आज्ञात्म ब्रह्मचारी आहे हे सारं जग जाणत आहे, मग तो तुझा नाप कसा बसू शकेल? शुद्ध छोटं बोलत आहेस, म्हणून तुला मृत्यूचीच शिक्षा दिली पाहिजे" असं म्हणून हनुमान त्याच्यावर तुरटून पडला.

आपल्या मजबूत हातांची मूठ वळून हनुमान त्याला मारणार इतक्यात मागून एक आवाज आला-"स्वामी, थांबा! आपला क्रोध थोडा ताब्यात ठेवा!"

हनुमानाने लगेच मागे वळून पाहिले, विजेप्रमाणे चमकणारी एक सौंदर्यवती धावत पळत त्याच्याकडे येत असलेली दिसली हनुमान आश्चर्याने पहातच राहिला त्या युवतीने जवळ येऊन लवून आदरपूर्वक हनुमानाला नमस्कार केला नि म्हणाली-

"हा मुलगा जे काही म्हणाला ते सर्व सत्य आहे माझं नाव आहे सुवर्चलादेवी. दक्षिण सागर माझे वडील असलेल्या बलवराची मी राणी आहे प्रभु, मी तुम्हाला ओळखते, पण तुम्ही मला ओळखत नाही एकदा तुम्ही समुद्र पार करून चालना होता तेव्हा सिंहकेची तावली तुम्हाला पकडून ओढू लागली

तुम्ही तिच्याशी लवू लागला. त्यावेळी मी मत्स्य रूपात तिथे पोहत होते. तुम्ही मिहिकेला छार केलेत आणि घामाने भरलेला आपला हात झाडला. तेव्हा घामाचे काही थेंब माझ्या तोंडात पडले. मी ते बिलून टाकले आणि गर्भवती झाले. नंतर माझ्या पोटी हा मत्स्यबल्लभ जन्मला आला. अशा रीतीने हा बालक तुमचाच पुत्र आहे व तुम्ही त्याचे पिता आहात.

सुवर्चलेचे ओमणे संपले, तेव्हा हनुमानाने एक दिव्य वाणी ऐकली - "हनुमान, सुवर्चला जे काही म्हणाली ते सगळं खरं आहे! मत्स्यबल्लभ तुझाच मुलगा आहे."

हनुमानाला सर्व ऐकून आश्चर्य वाटलं, तो काही खोलू मात्र शकला नाही.

तेव्हा सुवर्चला पुढे येऊन म्हणाली - "मत्स्यबल्लभ लहान-पणापासूनच मोठा धैर्यशाली नि साहसी आहे या माझ्या महापराक्रमी मुलाला

महिरावण उचलून घेऊन येला आणि त्याला गुलाब बनवून दिव्य वाणी झाली की तुमच्या दर्शनाचेच याला या गुलामीतून मुक्ति मिळेल. आता याला तुमचं दर्शन घडून, आबपासूनच माझा मत्स्यबल्लभ दासतेतून सुटणार!"

पुन्हा दिव्य वाणी ऐकू आली - "होय सुवर्चला जे काही म्हणते आहे, ते सर्व खरं आहे. मत्स्यबल्लभ हनुमानाचाच मुलगा आहे!"

तेव्हा मत्स्यबल्लभाने नम्रपणे हनुमानाला नमस्कार केला. हनुमानाने आपल्या पुत्राला प्रेमाने आलिंगन दिले.

यावर सुवर्चलाला खूप आनंद झाला. हर्षभरे ती हनुमानाला म्हणाली - "तू चन्द्रसेनेकडे जा. महिरावणाच्या प्राणांचं रहस्य तिला ठाऊक आहे. ती तुला सर्व प्रकारे मदत करील." असं म्हणून तिने हनुमानाला नमस्कार केला. नंतर सुवर्चला आपल्या मुलाला घेऊन तेथून निघाली.

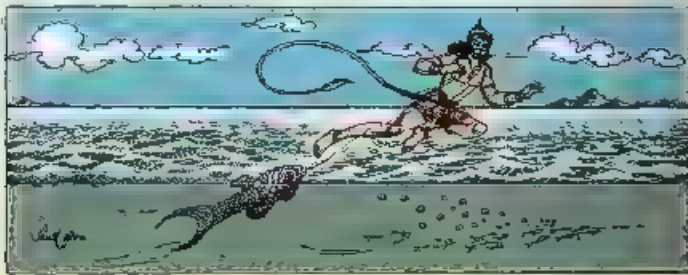
दिवसाढवळ्या भूत!

गोष्ट खूप जुनी आहे. बंगलादमधे अब्दुल्ला नावाचा एक अमीर माणूस रहात असे. त्याला गोष्टी ऐकण्याचा फार छन्द होता. त्या गोष्टीसुद्धा मृतांच्या गोष्टीच असाव्या असा त्याचा आग्रह असे. रोज कमीत कमी एक तरी बशी गोष्ट ऐकल्यावाचून त्याला सोपच येत नसे!

शहरात तो दवंडी पिटवत असे की - 'मृतांखेतांच्या गोष्टी सांगणारला मोठं बक्षिस देण्यात येईल.' बक्षिसाच्या लोभाने खूपशी माणसे गोष्टी सांगण्यासाठी त्याच्याकडे येत. परंतु गोष्ट सांगता सांगता त्यांना मध्येच थांबवून तो म्हणे - 'बरे, ही नको, आपेख खंगली गोष्ट सांग.' अन् धिशा फ़्तारे गोष्टी सांगणारांना तो वास देई. ती माणसे विचारी कंटाळून तेथून

निघून जायू पाहात, तर अब्दुल्लाला फार राग येई. "गोष्ट सांगता येत नव्हती, तर अग्लासच के माझ्याकडे? बघमाश! माझा बेल फ़ुकट घालवनास! थांब, तुला थांबवून योग्यरी शिक्षा करतो!" आणि मग अशा माणसांना तो चाबकाने फोडून काढत वसे.

एके दिवशी हमीद नावाचा एक काडी पहिलवान अब्दुल्लाला भुतांची गोष्ट सांगू लागला. अगदी तुमच्यासारखाच, माझ्या बायकोलाही मृतांखेतांच्या गोष्टी ऐकण्याचा छन्द होता. पण ती स्वतः फार भित्री होती, जंधाराची फार भीती वाटे तिला! एकदा मध्यरात्रीच तिने भुतांची गोष्ट मी सांगवी, म्हणून हट्ट धरला. सर्वच साट काळोख पसरलेला होता, मी उकरा दिला पण ती ऐकेचना! मग मी तिला एक खूप प्रयानक अशी गोष्ट सांगितली ती ऐकून

अरबस्तानातील लोककथा

ती इतकी घाबरली-इतकी घाबरली की अघानं विचं हृदयच बन्द पडलं, अन् मरून गेली ती!" हमीद म्हणाला

'आहा! ही काय गोष्ट झाली?' असे रागाने म्हणत अब्दुल्ला बाबूक अजुलू लागला

"थांबा हजूर! खरी गोष्टी अजून सुरूच व्हायची आहे! सयाळी मी बायकोला दफन करून घरी आलो अन् आपल्या खोलीत जेव्हा गप्प बसून राहिलो, तेव्हा माझ्या डोळ्यासमोर कसलासा प्रकाश चमकू लागला. नंतर त्या ठिकाणी मला आपल्या बायकोचं भूत दिसू लागलं ती मला म्हणाली-"तुम्ही नकार दिलात तरी, मीच हट्टानं तुम्हाला भूताची गोष्ट सांगायला लावली, त्याचाच परिणाम मी आता भोगते आहे."

इतक्यात त्याला थांबवत अब्दुल्ला म्हणाला, "मग, यात विशेष काय वडलं?"

"आहा! भूत दिवसातच दिसलं ही काय विशेष गोष्ट नव्हे?" हमीदने अब्दुल्लाला आश्चर्यान देत विचारले

आपली दाढी कुरवाळत अब्दुल्ला म्हणाला, "विचित्र आहे, हे खरं! पण दिवसा भूत दिसू शकत यावर विश्वासच नाही माझा!"

"अं? का नाही दिसणार दिवसा? मी नाही बालो आता तुमच्यासमोर दिवसातच दिसू? एका महिन्यापुर्वी मी तुमच्याकडे गोष्ट सांगायला आलो होतो अन् चाबकाचा छापसा मार खाऊन तिथून गेलो नंतर अंधारूणच पकडलं मी, अन् मरून गेलो. आता भूत-रूपांचे आलेय मी तुमच्यासमोर!" असे म्हणून त्या हमीदच्या भूताने आपले डोके धडापासून वेगळे करून नेंडसारखे हवेत गुडवले.

ते पाहून अब्दुल्ला जोगने किंवाळला. पुढे कधीही भूताची गोष्ट ऐकण्याच्या फंदात पडला नाही तो!

सुनेचे धन

पार्वतीला एकुलता एक मुलगा होता शिवकुमार. नवऱ्याच्या पश्चात पार्वतीनंच आई-वडील अनून शिवकुमारचे पालन-पोषण केले. आपल्या नात्यातील सुजाला नावाच्या एका मुलीला पार्वती आपली सुन बनवू इच्छित होती पण शिवकुमारने मात्र आपल्याच गावातील पद्मा नावाच्या एका मुलीला पसंत केले होते पद्मा शिवकुमारला हळू हळू आपल्या मोह-पाशात ओढते आहे अशी पार्वतीना शंका येई. म्हणून एक दिवशी पार्वती स्वतःच पद्माला भेटायला गेली

पद्मा एका श्रीमंत कुटुंबातील मुलगी होती. ती दिसायला फार नाचुक होती. पार्वती पद्माला म्हणाली "आम्ही तर गरीब आहोत माझा मुलगा मात्र फार

चांगला आहे तुजे म्हणशील तो ते करील असा विचार करूनच तू त्याला आपल्या जाळ्यात ओढले आहेस ना?"

"असं नाही सासू बाई आम्ही दोघांनी एकमेकांना चांगलं पारखलं आहे, आमचं एकमेकांवर प्रेम आहे तुम्ही आशीर्वाद दिलात तर आम्ही दोघे विवाहबद्ध होऊं!" पद्माने आपले मनोगत सांगितले.

"मग नीट ऐक, जर खरोखर तुझं माझ्या मुलावर प्रेम असेल तर माझी एक अट आहे. माहेरून एक पैसा ही माझ्या घरी येता कामा नये. घरातील सर्व कामे तुला एकटीलाच करावी लागतील. आहे तुझी तयारी?" पार्वतीने पद्माला प्रश्न केला

पद्माने होकारार्थी मान हलवली घरी परत आल्यावर मुलाला बोलवून पार्वती

पद्माकर सुखदेव

म्हणाली-“सुजाताला डावलून तू पयाशी लग्न केलंस तर तूच बदनाम होशील. पैशांच्या लोभाने तू पयाशी लग्न केलंस असं लोक म्हणतील. मला ही बदनामी सहन होणार नाही. म्हणून मला वाटतं तू सुजाताला डावलू नयेस.”

आपली मापसंती दाखवीत शिवकुमार आईला म्हणाला-“असं असेल तर मी तिच्याहून अधिक गरीब मुलीशी लग्न करीन, पण सुजाताशी मी मुळीच लग्न करणार नाही.”

मुलाचं बोलणं ऐकून पार्वतीला थोडं बरं वाटलं. म्हणाली-“तर मग तू पयाशीच लग्न कर. पण लग्न झाल्यावर

तिने माहेरच्यांकडून काही मदत घेऊ नये. ही माझी अट तुला मान्य आहे?”

शिवकुमारने ही अट मान्य केली. लग्न झालं नि पयाच्या घराची सुन बनून आली. पार्वतीने मुलाच्या समोरच सुनेला आपल्या सर्व अटी सांगितल्या. ऐकून पया म्हणाली-“सासूबाई, तुम्ही म्हणाल ते सर्व करायची माझी तयारी आहे. मी जरी श्रीमंत घराची मुलगी असले तरी मला घरातली सगळी कामं करता येतात. पण कोणी पहिलं असलं तर मला छोटं काम ही करता येत नाही. म्हणून मी जेव्हा काम करीत असेल तेव्हा कोणी पाहू नये एवढीच माझी अट आहे.”

पार्वती काही म्हणणार इतक्यात शिवकुमारच म्हणाला-“आई, तुला हे कबूल केलेच पाहिजे. पार्वती काही बोलू शकली नाही. पया कसं काम करीत असे हे पार्वतीला पाहता आलं नाही. पण घरातील सर्व मांडी स्वच्छ दिसू लागली. सर्व वस्तू जागच्या जागी व्यवस्थित ठेवलेल्या दिसू लागल्या.

पया सगळी कामे कधी करते हे जाणण्याची उत्सुकता पार्वतीला होती. तरी पण मनोमनी तिचा संतोष असे.

असे काही दिवस गेले. पार्वतीचा भाऊ शिवराज एकदा तिच्या घरी आला नि म्हणाला-“माझी मुलगी, सुजाताचं लग्न

ठरलं! पार्वतीला आनंद झाला. तिने विचारलं-‘नवरा मुलगा कुठला? काय काम करतो?’ यावर शिवराज म्हणाला-“पैशांच्या लोभाने ब्रहिणीने मला डावललं, फार चांगलं स्थळ मला कसं मिळणार?”

पार्वतीला जरा वाईट वाटलं. आपल्या सुनेबाबतच्या अटी तिने शिवराजला सांगितल्या. त्या सर्व ऐकून शिवराज म्हणाला-“तुझं घर पाहताच लक्षात येतं की सुनबाई सगळी कामं नीक राकडून करून घेतात!”

हे ऐकून पार्वतीला आश्चर्य वाटलं. दुसऱ्या दिवशी तिने लपून पहायचा प्रयत्न केला, तेव्हा तिला वस्तू-स्थितीची कल्पना आली. पयाने घराची दारं लाबली की मागचा दरवाजा उघडून ती नोकरांना आत बोलवी. एक भांडी घासे तर दुसरा कपडे धुई. कोणी घर झाडून काढी, तर कोणी स्वयंपाक करी. पया आरामातचिने काढीत बसे.

हे सगळं पाहून पार्वती मुकाट बसू शकली नाही. मुलगा रात्री घरी आल्यावर तिने सुनेला समोर बोलवले नि आपल्या ठोठ्यांनी पाहिलेले सर्व सांगून तिला स्पष्टीकरण विचारले. पया जरा ही न घाबरता म्हणाली-“सासूबाई, मी स्वतःच सगळी कामं करावीत असं

तुम्हाला का वाटतं?”

पार्वतीने विचारलं-“एवढे नोकर-चाकर इथं काम करताहेत, त्यांचा पगार कोण देत? मी सांगितलं होतं, तुझ्या माहेराहून एक पैसा ही येता कामा नये!”

पयाने स्पष्टपणे सांगितलं-“सासूबाई, मी माहेराहून एक पैसा सुद्धा मागवीत नाही. मी जी चित्रे काढते ती शाहूचा विकून तुमचा मुलगाच खूप पैसे आणीत असतो! विचारा त्याला.”

“आपण रोज मेजवानीच्या झोडीत असतो. तुझी चित्रं विकून एवढा का पैसा मिळतो, सुनबाई?” पार्वतीने

धमकावणीच्या सुरात विचारले.

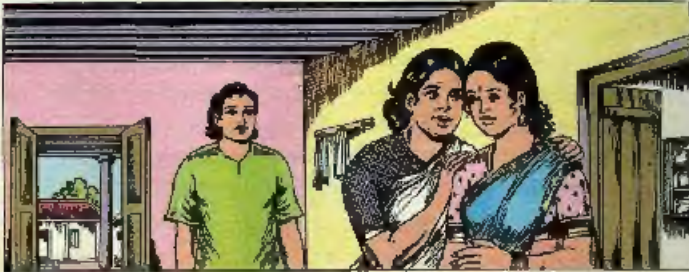
शिवकुमारने मध्येच दखल दिली- "आई, आज घरात जर स्वयंपाक करायला बाई आहे, तर आपण चारी ठाव जेवण का करू नये?" अशा विचारानेच मी सर्व व्यवस्था केलीय बंध. हल्ली मी सुद्धा अधिक कष्ट करून अधिक पैसे मिळवतो. आई नि बायको यांना सुख देण्यासाठी मी या वधात दोन काम जास्त केली तर काय बिघडलं?"

तेव्हा तिथे हजर असलेला शिवराज म्हणाला- "होय तर, माझी मुलगी असे पैसे मिळवू शकत नाही, तिला चित्रे काढता येत नाहीत. नवऱ्याकडून जास्त काम तिला करवून घेता येत नाही. हो की नाही? पार्वती बाई, पैशांसाठीच तुम्ही या सुनेला घरात आणलीय! पहातो कसं 'नाही' म्हणतेस ते!"

पार्वती झटकन शिवराजकडे वळून म्हणाली- "माझं एवढंच म्हणणां की सुनेनं

माहेरून पैसे आणू नयेत. जर तिने स्वतः पैसे मिळवले, अन् नवऱ्याला अधिक पैसे मिळवायला लावले, तर त्यात ममं कांय बिघडलं? सुन स्वतः कमावते आणि घरात खर्च करते ही तर माझा भार्याची गोष्ट नाही का? तू पण सुजाताभा असं काही शिकव, की तिने स्वतः पैसा मिळवावा अन् सासरकडच्या लोकांचं सुख-समाधान वाढवावं!"

आता शिवराजला काही बोलता येईना. तो आल्या वाटेने परत गेला. पद्या आणि शिवकुमार यांनी पार्वतीच्या पायांवर मस्तक ठेवून माफी मागितली. तेव्हा पार्वती म्हणाली- "जर माझी सुन चित्रे काढते, तर घरातली कामं मी का तिच्याकडून करून घेऊं? माझं भाग्य सोडं की मला असा सुरेख मुलगा नि सुन मिळालेसी वाटे." असं म्हणून पार्वतीने जोडप्याला आसंगन दिवं. तिच्या डोळ्यात आनंदाश्रू तरळले.

चांदोबाच्या

वातम्या

मुक्ता मनोरा

इटलीतील विसव पेचील मुक्ता मनोरा आजच्या मुगातील एक आश्चर्य मानला जातो. म्हणून जगातील हजारो प्रवासी ते पहायला जातात. काही लोक सतत कुबुजत असतात की जेव्हा ही नगरी विरोष प्रसिद्ध तपकी, तेव्हा सोडला आपल्याकडे आकर्षित करण्यासाठी हा मनोरा असा मुक्ता बोधण्यात आला. पण वस्तु-विचिंद्रि मजबूत नाही. अलीकडे य गोष्टीचा शोध आगला आहे की सन ११७२ मध्ये जेव्हा हा मनोरा बांधण्यात आला तेव्हा जवळच एक मोठा खडबूड होता. जवळ जवळ दहा वर्षे तो अरण्याचे वनच बनू होते. या खडबूडात भारतीयांनी भारती जेव्हा धनु सापली तेव्हा मनोरा असा झुकू लागला. वर्तमानवे मनोराचे हे झुकणे घालून आहे. कधी कधी हा एक वर्षात १ सें.मी. पर्यंत झुकतो.

वयाच्या पाचव्या वर्षीचे भूगोल-ज्ञान

भूगोलज्ञान एक सर्वोपेयपूर्ण विषय आहे. त्याच्या माध्यमातून प्रत्येक हा विषय नव्या तटी शिबे भूगोलाचे ज्ञान अत्यंत विविध प्रकारातून होते. जगातल्या राजधान्यांची राहणे, निर्माण होणे अशी मोठी राहणे, तसेच, घडवले, नद्या, सरोवरे इत्यादींची ज्ञाने ही खणू शकते. 'बेटलास' युद्धातून जगातल्या विचारलेले कोणतेही स्थान ही तक्रारचाच बळकू शकते. भूगोलातला कोणताही प्रश्न विचारला तरी ही तावडतोच बरोबर उत्तर देते. तिला विचारले की किंगडोमची राजधानी कोणती? तर ती तावडतोच उत्तर देईल- 'हपरे'! गुरु, ह. च्या वैज्ञानिक कोसापरीचे सगळ्यातचही मुक्तेने तिला मिळाले आहे. बेट वर्षांची असतातच बेटलास हा निर्माण होण्या देशाचे बळकू शकते तिला म्हणू मजबूत व आपल्या राजाच्या मावीवर बसून किपेच देशाचे जयजय, बेटलास बरीर बोळ्या बांधलास पाहून ती जयजय येन्दुत घुमेल्याचे शात भक्त येवू लागली होती.

एक विविध बाजार

पॉल ग्रेडमॅन्स हा हॉलंडचा फुटबॉल खेळाडू व प्रसिद्ध खेळाडू आहे. २२ वर्षे वयाच्या या खेळाडूने खेळाच्या मैदानात जगापारने किती गोल बाबबले, ते सांगणे कठीण आहे. फक्त ११ ऑगस्टचा हा फुटबॉल खेळाडूने जो बाबाव केला होता, ते याज फारच निराळ आणि विविध प्रकारचा स्पर्धात्मक होता. हा बाबाव तो आपल्या आयुष्याभर कधी विसरणे घाबन नाही. त्या दिवशी हाक घालला तंपबून बघी परत मिषांचा असता, बाटेल १२ मीटर (जवळजवळ ४० फूट) खोबीतील एका विडकीतून खाली जाऊनगी दोन वर्षांची मुलगी कॅनी ही त्याला विसली. एन केडी खिडकीखाली पोसून खिडकीतून खाली पडल्याच्या या मुलीला खेळून खाली तिचा बाबाव केला. हा बाबावकेन हॉलंडच्या स्पर्धात्मक घडने खालपायी बाई नेटनी म्हणते, "तो तर आताही एक महान खेळाडू वाटतो."

गाढवाचे ज्योतिष

सुधारा नदीच्या किनाऱ्यावरील एक गावात एक प्रसिद्ध ज्योतिषि रहात असे. त्याच्या सारखे अचूक भविष्य वर्तवणारा कोणी ज्योतिषि आपपासच्या गावात नव्हता.

हळू हळू या ज्योतिषाची कीर्ति राजापर्यंत पोचली. तेथील राज्य-कर्मचाऱ्यांनी त्याला राजधानीत बोलावले. थोड्याच दिवसात त्याला राजाश्रय ही मिळाली. त्याने सांगितलेले भविष्य-फल अचूक मानले जाऊ लागले.

ज्योतिषाला हळू हळू उच्चपदस्थ अधिकार्यांचे प्रेम लाभले नि त्याने खूप संपत्ति जोडली. आपल्या गावात नदीच्या किनाऱ्यावर शेकडो एकर जमीन त्याने खरेदी केली. पिके काढण्याच्या सुमारास ज्योतिषि आपल्या गावी आला. खळ्यात

धान्याच्या राशी लागल्या.

ज्योतिषि घरी आला, दुपारचे जेवण केले नि थंड हवा साण्यासाठी घराबाहेरील चबूतऱ्यावर येऊन बसला. त्यावेळी गावचा घोबी पाटावर कपडे धुऊन ते आपल्या गाढवावर लादून घराकडे परत येत होता.

ज्योतिषाला पाहून घोबी अमळ धांवला आणि त्याला सांगू लागला- "मालक, आपले सारे धान्य खळ्यावर पडलेय-सवकर घरी आणा, उशीर नका करू आता!"

"आणीन सावकाश, अशी काय त्याची गडबड?" ज्योतिषि म्हणाला.

घोब्याने खबर दिली- "थोड्याच वेळेत तुफान येऊन मुसळधार पाऊस पडणार आहे!"

हसून ज्योतिषि म्हणाला- "वा रे वा तुझं भविष्य! थोड्या लोकांपुढे असं अज्ञान-प्रदर्शन करीत जाऊ नकोस."

"महाराज, मी आपल्या भल्यासाठीच हे सगळं सांगत आहे. भविष्य-ज्योतिष वगैरे मला काही कळत नाही. आता काही तासात निश्चित तुफान होणार. ताबडतोब शेतावर गाड्या पाठवा आणि सगळे धान्य घरी आणवा. खळ्यावर थोडे धान्य ही राहू देऊ नका. नाहीतर सोन्यासारख्या धान्याचा नाश होईल."

इतकं सांगून घोबी आपल्या गाढवाला हाकत घराकडे निघून गेला.

घोब्याच्या अडाणीपणावर ज्योतिषि हसला आणि मुकड्याने बसून राहिला.

एक तास गेला. ज्योतिषाने एकदा आकाशाकडे पाहिले. पश्चिमेच्या बाजूला आकाशात त्याला एक छोटा ढग बसला, नंतर थोड्याच वेळात जंगली हत्तींच्या सुंदीप्रमाणे गर्जना करीत आकाशात ढग जमू लागले. चहुंकडे अंधार दाटून आला. तुफानी वारे वाहू लागले. आकाशात कडाडून बिजा चमकू लागल्या.

ज्योतिषाला काही सुवेना. आता काही उपाय नव्हता, तो काही करू शकत नव्हता. घोब्याने सूचना दिली तेव्हाच काही वेळ असतं तर सगळं धान्य घरी आणता आलं असतं. शास्त्रानुसार या दिवसात पावसाची शक्यता नव्हती, म्हणून त्याने घोब्याच्या ज्योतिषावर

विश्वास ठेवला नव्हता.

आता ज्योतिषाच्या मनात एकच शंका राहिली की शेवटी धोब्याला हे येणारं तुफान कसं समजलं? त्याला पण ज्योतिषशास्त्राचं ज्ञान होतं काय?

तुफान आलं नि गेलं. पाऊस जसा थांबला, तसा ज्योतिषि घरातून बाहेर पडला नि थेट धोब्याकडे आला. त्याने धोब्याला विचारले- "अरे, तू सर्वांगितल्याप्रमाणे तुफान आलं. तू ज्योतिषशास्त्र जाणतोस हे मी मान्य करतो. नाहीतर इतकी हमखास भविष्यवाणी तू कशी करू शकशील? तू हे ज्योतिषशास्त्र कुठं शिकलास हे मला सांगशील?"

धोब्याला हसू आलं, तो म्हणाला- "महाराज, या ज्योतिषाच्या वाचवीत मामा गुरू म्हणजे माझं गाढव। माझं गाढव इतकं सुरेख भविष्य-फल जाणतं की त्याच्यापुढे सगळे

ज्योतिषशास्त्रावरील ग्रंथ फिके पडतील. काही तासांनी पाऊस पडणार असेल तर माझ्या गाढवाच्या अंगावरचे केस उभे राहतात. त्याचे कान तांड होतात नि झोळे बर करून ते आकाशाकडे पाहू लागते. येणाऱ्या पावसाची ते उतावीळपणे वाट पाहू लागते. मग आपली शेपूट दाबून ते इकडे-तिकडे धावू लागते, त्याची ही भविष्यवाणी अगदी अचूक असते, एवढंच मी सांगू शकतो."

ज्योतिषि तेथून जाताना धोब्याला म्हणाला- "हे बंधू, जे ज्ञान ते ज्ञान. आजची ही घटना तू कुणांना सांगू नकोस, नाही तर माझी सगळी कीर्ति धुळीस मिळेल." तरी पण लोकांना ही घटना कळलीच. ज्योतिषाच्या व्यवसायावर आचा परिणाम झाल्याचाचून राहिला नाही. भविष्य जाणण्यासाठी त्याच्याकडे येणाऱ्या लोकांची संख्या हळू हळू कमी होत गेली.

ब
हू
रु
पा

ब
सु
ध
रा

मगरी-सुसरीही कधीकधी भवप्रद नसतात!

मगरी-सुसरी विवरा जेव्हा पाण्यातले पेसून जूनले नसतात, त्यावेळी बहुधा त्या भवप्रद नसतात. अशा वेळी त्यांचे शरीर उघड बघलेले किंवा, पाऊस पाणि बुट्टरी वगैरे पाण्यातले पक्षी त्यांच्या अंगावर बसण्या, वागण्याला मुळीच भीत नाहीत. इतकेच नव्हे, तर त्यांचे कपडे अचूक असतात, शेपटी आणि अडवलेले हातांचे तुकडे वगैरे कसून आणण्यासाठी ते सुरास अतशी प्रवेश करतात! परंतु याची त्या वेळी जेव्हा या जगते-सुसरी पाण्यात शिरतात तेव्हा याच हे भिन्न एकदा बघून जाते. कारण त्यावेळी त्या शिकार करून आपले पोटा भरण्याच्या आगे लागलेल्या असतात. मासे, वेदूक व अन्य किडे त्यांना सहजपणे मिळून जातात, पण जेव्हा एकावेळी जलदरणी पक्षी शिथिलपणे फिकाऱ्यावर येते, तेव्हा त्याचीही शिकार होऊ शकते. असे जनावर त्यांच्या मरणाचे आहे, की ते पकडून या पाण्यात येऊन जाऊन. बुडवल्यापुढे ते जनावर येते, की सुसरी-मगरी त्याला अंधूक सोडून-वेडून ते बुकडे मिळून टाकतात, त्यांना आपल्या दातांनी काढता येत नाही.

बुडबुड्याची पुच्छप्रगति

बुडबुड्या हा गढटेमावाचा गडदिव पक्षी. यातला नर हा जगातला फार सुन्दर पक्षी मानला जातो. याचे शरीर २५ सें.मी. इतकं लान असते. आणि त्याची शेपूट सरीसरेला दुप्पट लांब असते. या पक्ष्याचे वैशिष्ट्य असे, की हा जेव्हा झाडावरून बुडबुड्यात उडून येतो, तेव्हा सरळ पुढे व बुडबुडा, तो अचोकर बुडबुड्यात शिरतो. बुडबुड्यात बुडतो अन् मग पुढे जातो. हा इतकी प्रणाम आपल्या शरीराचे पिरा एकदा पंढीला लागून सोडू नयेत म्हणून असतो. मावाच्या फांद्यांना बुडबुड्यात पोहोचत याचा अंदाज घालत तो बुडबुड्यात घाबरत येतो, जसे करताच त्याच्या लांब लांब शेपट्या वगैरे लटकत असतात.

चमकणारे (प्रवेश देणारे) झाजी

चमकणाऱ्या अण्णात कायच हा सर्वज्ञानाच्या डायी होय. ते आपल्या खोबीदाराना आकर्षित करण्यासाठी असे चमकत राहतात. चमकण्या दोळ्यांच्या भागांचा जो प्रकाश दिसतो, तो त्यांच्या दोळ्यात असणाऱ्या चमकणार्या खोबीमूले दिसतो. आपल्या दोळ्यांचेच असणाऱ्या कातडीच्या लुपयोग करून, हा माझ प्रवेश करू फल पाडतो. झाजीचंही ज्योतिषाची आपणार एखाद्या बुडबुड्यासारकी एक छत्राच्या बुडबुड्यात अण्णात असत या बुडबुड्यात लानच्या भागातून प्रकाश मिळत असे

